

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

**Методичні вказівки до семінарських занять для студентів
механіко-технологічних спеціальностей**

Затверджено
на засіданні кафедри
філософії і суспільних наук
протокол № 1
від 02.09.2019 р.

ЧЕРНІГІВ ЧНТУ 2019

Історія України. Методичні вказівки до семінарських занять для студентів механіко-технологічних спеціальностей / Укладач Колєватов О.О. – Чернігів: ЧНТУ. – 2019. – 52 с.

Укладач: Колєватов Олексій Олександрович, кандидат історичних наук,
доцент

Відповідальний за випуск: Киселиця С.В., доцент кафедри філософії і
суспільних наук, кандидат філософських наук,
доцент

Рецензент: Крук Олександр Іванович, кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри філософії і суспільних наук Чернігівського
національного технологічного університету

Вступ

Історія України – одна зі складових усього спектра історичних наук – відіграє провідну роль у процесі формування високої історичної свідомості та політичної культури. У сучасних умовах зростає роль «Історії України» як інструмента пізнання історичних процесів, гуманістичних засад виховання патріотизму, формування світогляду й історичного мислення для активізації громадянської діяльності студентства.

Курс «Історія України» є одним із визнаних компонентів загальної гуманітарної підготовки спеціалістів будь-якого профілю, що передусім зумовлено особливостями цієї дисципліни. Він передбачає опанування певного інструментарію історичної науки, вивчення історичного минулого українського народу, проблем етногенезу української нації, закономірностей політичних і соціально-економічних процесів, що відбувалися на теренах України, а також перспектив розвитку української державності. Семінарські заняття є однією з основних форм роботи студентів вищих навчальних закладів при вивченні вказаної дисципліни.

На семінарських заняттях за допомогою викладача обговорюються проблеми з курсу, що вивчаються. Студенти безпосередньо беруть участь у дискусіях, зачитують повідомлення, виступають з рефератами. На семінарському занятті один із студентів групи доповідає по одному з питань, викладених у плані семінарського заняття, а також відповідає на поставлені студентами запитання. Якщо у відповіді допущено прогалини або помилки, інший студент доповнює й уточнює відповідь.

У методичних вказівках визначена тематика семінарських занять, теми рефератів, а також подані ключові слова і терміни, теми для дискусії і запитання для самоконтролю, вказана література методична і для поглибленого вивчення теми. Екзамен є підсумковою формою контролю знань студентів.

Методичні вказівки відповідають змісту робочої програми з дисципліни «Історія України» та призначені для застосування в навчальному процесі студентами механіко-технологічних спеціальностей денної форми навчання під час аудиторних занять.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

1 Витоки українського народу та його державності

Поява людини на території України. Суспільна організація, знаряддя праці, житло: палеоліт, мезоліт, неоліт. Неолітична революція. Трипільська культура. Бронзовий вік на теренах України. Кіммерійці. Скіфи. Сармати. Античні міста-держави у Причорномор'ї. Східні слов'яни у давнину.

2 Україна княжої доби

Передумови утворення держави на Русі. «Норманська теорія» походження Київської Русі та її оцінка в сучасній історіографії. Соціально-економічний та політичний лад. Ранньофеодальний характер Київської Русі.

Олег. Ігор. Ольга. Боротьба з печенігами. Походи на Візантію. Прихід до влади Володимира Великого. Прийняття християнства, значення цього кроку. Діяльність Ярослава Мудрого та міжусобиці після його смерті. Правління Володимира Мономаха.

Причини феодальної роздробленості Київської Русі. Князівства Середнього Подніпров'я. Галицько-Волинське князівство. Походи Батия на Київську Русь. Боротьба проти монголо-татарських завойовників. Героїчна оборона Києва. Наслідки монголо-татарської навали для розвитку українських земель.

Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави.

3 Україна в складі Литви та Польщі. Козацька доба

Особливості Литовсько-Руської держави. Основні напрями політики князів: Гедиміна, Ольгерда, Ягайла. Устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського. Кревська унія (1385 р.) та зміна політичного курсу Литви. Діяльність князя Вітовта. Городельська унія. Українські землі у XV – першій половині XVI ст. Литовські статuti.

Люблінська унія (1569 р.): причини, зміст, наслідки. Брестська унія (1596 р.) Соціальна структура українських земель литовсько-польської доби. Форми державного управління в Речі Посполитій. Система міського самоврядування за Магдебурзьким правом. Вхідження частини українських земель до складу Угорщини, Молдовського князівства та Московської держави.

Виникнення українського козацтва. Причини виникнення козацтва як самостійної станової групи. Поява реєстрового козацтва. Козацтво у другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. Виникнення Запорізької Січі, склад населення та основні заняття козаків. Козацько-селянські повстання кінця XVI – першої третини XVII ст. Петро Сагайдачний.

4 Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Формування української держави

Причини, рушійні сили, характер та основна мета визвольної боротьби. Проблема її типології та періодизації. Повстання Б.Хмельницького. Бойові дії 1648 – 1649 рр. Зборівський договір. Війна з Польщею 1650 – 1653 рр. Організація української державності. Адміністративно-територіальний устрій. Соціальні відносини. Зовнішня політика. Українсько-російські зв'язки. Рада в Переяславі у січні 1654 р. «Березневі статті». Входження України під протекторат Росії. Порушення Переяславської угоди царем. Зовнішня політика Б.Хмельницького 1655 – 1657 рр. Укладання україно-шведського союзу. Історичне значення Б.Хмельницького.

5 Велика руїна

Ліквідація спадкоємного гетьманату. Політика І.Виговського. Наростання невдоволення політикою І.Виговського серед частини козацтва, придушення повстання М.Пушкаря. Умови гадяцького договору (1658 р.). Конотопська битва. Ю.Хмельницький. Підписання нового Переяславського договору 1659 р. Розкол України на Правобережну та Лівобережну. П.Тетеря. І.Брюховецький.

Обмеження прав Української козацької держави у другій половині XVIII ст. Поділ України між Росією та Польщею. Андрусівське перемир'я 1667 р. Гетьман П.Дорошенко та його боротьба за збереження єдності України. Розкол України на два гетьманства. Бучацький мирний договір 1672 р. Капітуляція П.Дорошенка перед московським військом.

Причини поразки та історичне значення української національної революції.

6 Гетьманщина

Організація суспільно-політичного життя Запорозької Січі у другій половині XVII – на початку XVIII ст. Підписання «Вічного миру» між Росією та Польщею 1686 р. Імперська доктрина Росії щодо України. Гетьманування І.Мазепи. Північна війна. Таємні переговори І.Мазепи з Карлом XII та Станіславом Ліщинським. Знищення Батуріна. Полтавська битва 1709 р. Гетьман П.Орлик та його Конституція 1710 р.

7 Ліквідація української автономної державності

Українська політика Петра I. Гетьманування І.Скоропадський. «Перша малоросійська колегія» 1722 р. П.Полуботок – наказний гетьман. Останні гетьмани Д.Апостол, К.Розумовський. Українська політика Катерини II. Друга Малоросійська колегія 1764 р. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р. і подальша доля козацтва.

Соціально-економічний, політичний розвиток Правобережної та Західної України. Коліївщина 1768 р. Заселення Південної України. Поділи Польщі та

перехід українських земель до Російської та Австрійської імперій. Ліквідація Кримського ханства.

8 Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій

Національна політика російського й австрійського урядів. Національно-визвольний рух в Україні XIX ст. Масонські ложі. Декабристський рух на Україні. Миколаївська реакція. Польське повстання 1830 – 1831 рр. і Україна. Кирило-Мефодіївське товариство Т.Г.Шевченка – ідейний натхненник українського відродження.

Соціально-економічна політика австрійського уряду щодо українських земель. Діяльність «Товариства священників» та культурно-освітнього гуртка «Руська трійця». Твір «Русалка Дністрова». Події революції 1848 – 1849 рр. у західноукраїнських землях. Українці у першому парламенті Австро-Угорщини. Діяльність трьох напрямів у суспільно-політичному русі Західної України: москвофіли, народовці і радикали.

Суспільні течії та рухи другої половини XIX ст.: народники, соціал-демократи, ліберали та український національний рух. М.Драгоманов – автор концепції громадівського соціалізму. Валуєвський циркуляр 1863 р. та Ємський акт 1876 р. Виникнення політичних організацій і партій, їх програми та діяльність. Діяльність М.Грушевського.

Криза феодально-кріпосницької системи в Російській та Австро-Угорській імперіях. Реформи 1860-1870-х рр., що прискорили капіталістичний розвиток України. Індустріалізація економіки: завершення промислового перевороту. Капіталізація сільського господарства. Особливості капіталізації Західної України. Розшарування селянства. Формування робітничого класу.

Україна в період першої російської революції 1905-1907 рр. Масові соціальні виступи та діяльність громадських організацій. Боротьба у Державній думі за автономію України та українізацію освіти. Об'єднання українських депутатів в «Українську думську громаду».

Політичне становище після поразки революції. Формування режиму політичної реакції. Аграрна політика Столипіна на Україні, її економічні та політичні наслідки. Переселенський рух українського селянства на схід Російської імперії. Трудова міграція з українських земель Австро-Угорщини.

Причини і характер I світової війни. Головні військові дії на території України. Політичні течії і партії в умовах війни. Українські січові стрільці.

9 Українська національно-демократична революція 1917 – 1921 рр.

Політична ситуація в Україні після Лютневої революції. Створення Центральної Ради. Повернення в Україну М.Грушевського, висування вимоги національно-територіальної автономії України. Скликання Українського національного конгресу. Відновлення діяльності українських політичних партій та громадських організацій. Формування Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів.

I Універсал Центральної Ради. Утворення Генерального Секретаріату. Пошуки компромісу з Тимчасовим урядом. II Універсал Центральної Ради. Україна в умовах загальної революційної кризи в країні. Перемога збройного повстання в Петрограді і політика Центральної Ради. III Універсал Центральної Ради. Проголошення Української Народної Республіки.

Вибори до Установчих зборів на Україні і їх наслідки. «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради». I Всеукраїнський з'їзд Рад. Проголошення Української Республіки Рад у Харкові. Початок загального наступу радянських військ проти УНР. Бій під Крутами. IV Універсал Центральної Ради. Проголошення незалежності УНР. Захоплення Києва військами М.Муравйова. Початок переговорів між УНР і країнами Четвертого союзу у Бресті. Умови договору. Німецько-австрійська окупація України. Причини і наслідки конфлікту Центральної Ради і німецько-австрійської адміністрації.

Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. Внутрішня і зовнішня політика гетьманського уряду. Національно-культурна політика. Боротьба антигетьманських сил в Україні. Причини падіння гетьманату. Проголошення ЗУНР. Перетворення в Західній Україні. Боротьба з польською експансією. УГА. Створення Директорії, її склад, внутрішня і зовнішня політика. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919р.

Загальний наступ радянських військ. Неспроможність армії Директорії чинити опір. Відступ Директорії з Києва, пошуки союзників. Відновлення радянської влади в Україні у 1919 р. Політика радянсько-більшовицького уряду України. Боротьба з політикою «воєнного комунізму». Н.Махно.

Захоплення території України денікінськими військами. Характерні риси денікінського окупаційного режиму. «Зимовий похід» армії УНР тилами Білої, а потім – Червоної армій. Розгром Денікіна. Встановлення радянської влади в Україні втретє і остаточно. Останні спроби Білої армії П.Врангеля перехопити ініціативу та ліквідація його війська.

Зближення УНР і Польщі. Варшавський договір. Радянсько-польська війна. Римський радянсько-польський мирний договір 1921 р. Основні причини поразки Української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.

10 Міжвоєнний період історії українського народу

Розруха народного господарства за «воєнного комунізму». Економічна криза. Голод 1921 – 1923 рр. Соціально-політична криза. Повстання селянства проти продрозкладки та політики «воєнного комунізму». X з'їзд РКП(б) у березні 1921 р. Перехід від політики «воєнного комунізму» до НЕПу. Сутність НЕПу. Основні зміни в період НЕПу: у сільському господарстві, у промисловості, у галузі торгівлі і фінансів. Особливості реалізації НЕПу в Україні. Причини згорання НЕПу.

Державний статус України на початку 20-х рр. Різні підходи до об'єднання республік: принцип федерації (В.Ленін) і принцип автономізації (Й.Сталін). Утворення СРСР. Вхідження України до СРСР і втрата нею державного

суверенітету. Українізація: суть, причини, наслідки. Українське культурне відродження. Причини згортання українізації.

Особливості процесу індустріалізації в Україні. Труднощі індустріалізації. Джерела індустріалізації. Позитивні і негативні наслідки індустріалізації. Більшовицька доктрина щодо селянства. Причини колективізації сільського господарства. Насильницьке залучення селян до колгоспів. Проголошення суцільної колективізації. Голодомор 1932 – 1933 рр. Демографічні втрати.

Утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні. Монополія на владу, ідеологію, керування економікою. Бюрократизація політичної системи радянського суспільства. Масові репресії та їх напрями. «Великий терор» 1937 – 1938 рр.

Соціально-економічний, політичний розвиток західноукраїнських земель, Закарпаття, Буковини.

11 Україна в роки Другої світової війни

Політика великих держав напередодні війни щодо України. Мюнхенська змова і справа Закарпатської України. Договір про ненапад між СРСР і Німеччиною. Таємний протокол і питання західноукраїнських земель. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної Армії на західноукраїнські землі. Приєднання до Радянського Союзу Західної України, Північної Буковини та Південної Бессарабії. Соціально-економічні та політичні перетворення на західноукраїнських землях. Репресії проти місцевого населення.

Напад фашистської Німеччини на СРСР. Український напрям у планах «Барбаросса», «Ост» і «Зеленій папці». Створення Південно-Західного і Південного фронтів для оборони України. Причини поразок радянських військ. Оборонні бої влітку-восени 1941 р. (оборона Одеси, Києва, Севастополя). Мобілізація економічного, соціально-політичного потенціалу України на відсіч агресору. Евакуація. Остаточна окупація України.

Розгром німецько-фашистських військ під Москвою. Контрнаступ радянських військ в Україні. Поразки Червоної Армії в районі Харкова та Криму. Відступ до Волги і Кавказу. Німецько-фашистський окупаційний режим. Розчленування України між зонами окупації. Масові знищення людей.

Народна боротьба на окупованій території. Радянський рух опору: партизанські закони (С.А.Ковпак, О.Ф.Федоров, М.І.Наумов), підпільні обкоми КП(б)У тощо. Створення Українського штабу партизанського руху. Основні форми боротьби партизан.

Національно-визвольний рух опору. Проголошення ОУН акту відновлення державності 30 червня 1941 р. та його наслідки. Причини глибоких ідеологічних суперечностей між двома течіями руху Опору в Україні. Політика ОУН щодо фашистських окупантів. Створення та діяльність УПА.

Сталінградська битва і початок визволення України. Звільнення перших населених пунктів України у східному Донбасі у грудні 1942 р. Масове визволення українських земель в ході Курської битви. Форсування Дніпра і визволення Києва. Завершальні бої за визволення території республіки.

Відкриття союзниками другого фронту. Визволення народів Європи від фашистських окупантів. Капітуляція Німеччини. Розгром імперіалістичної Японії. Внесок українського народу в перемогу над Німеччиною та її союзниками. Людські й матеріальні втрати України.

12 Суспільно-політичний, соціально-економічний розвиток України від другої половини 1940-х до початку 1980-х рр.

Територіальні зміни в Україні після Другої світової війни. Возз'єднання українських земель. Операція «Вісла». Передача Криму від РРФСР до УРСР. Україна на міжнародній арені після Другої світової війни. УРСР – один із засновників і член Організації Об'єднаних Націй.

Перехід Радянської України до мирного будівництва (друга половина 40-х – початок 50-х рр.). Відродження народного господарства. Голод 1946 – 1947 рр. Грошова реформа. Соціально-економічні перетворення в західних областях. «Радянізація» Західної України. Перехід УПА до збройного підпілля. Загибель Р.Шухевича та завершення збройної боротьби.

Суспільно-політичне життя. Масові репресії. Деформуючий вплив сталінщини на політичну систему, на суспільно-політичні процеси. «Чистка» національних кадрів. «Ждановщина» в Україні. Утиски інтелігенції.

Смерть Й.Сталіна. XX з'їзд КПРС та його значення. Обрання першим секретарем ЦК КПРС М.С.Хрущова. Часткова реабілітація жертв політичних репресій. Спроби розширення прав республік. Експерименти в економіці та сільському господарстві. Заходи в соціальній сфері. Досягнення і суперечливі процеси в сфері культури. Шістдесятники. Зародження дисидентського руху. Поразка хрущовських реформ.

Жовтневий /1964р./ Пленум ЦК КПРС та обрання першим секретарем ЦК КПРС Л.І.Брежнєва. Спроби запровадження економічних реформ 1965 – 1967 рр. та причини їх провалу. Наростання труднощів і недоліків у сільському господарстві, промисловості, соціальній сфері. Посилення кризових явищ. Згорання демократії. Політика русифікації та жорсткого централізму, узаконення безмежної влади КПРС. Правозахисний рух.

13 Україна і процес перебудови в СРСР

Зміни у партійно-державному керівництві країни після смерті Л.Брежнєва. М.Горбачов і шляхи виходу з кризи. Періодизація перебудови. Проведення економічних реформ. Реформа політичної системи. Чорнобильська катастрофа. Погіршення економічної ситуації в Україні у другій половині 1980-х років. Становище в сільському господарстві. Продовольчі труднощі. Формування економічних передумов розпаду СРСР.

Відродження національно-визвольних процесів. Поява масових рухів і організацій. Відновлення Української Гельсінської спілки. Радикалізація політичних сил. Протистояння між реформаторським і консервативними силами

у КПРС. Виникнення нових політичних партій та зародження багатопартійності. Початок формування Народного руху України за перебудову.

Перші демократичні вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р., їх перебіг та результати. Проголошення державного суверенітету України 16 липня 1990 р. Спроба державного перевороту в СРСР. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. Референдум 1 грудня 1991 р. і вибори Президента України. Припинення існування Радянського Союзу і утворення СНД. Причини розпаду СРСР.

14 Незалежна Україна в сучасному світі

Розбудова державотворчих процесів. Становлення владних структур. Особливості трансформації Верховної ради УРСР у вищий законодавчий орган незалежної України. Формування збройних сил незалежної України.

Економічні проблеми. Об'єктивні і суб'єктивні труднощі формування національної економіки. Прорахунки у здійсненні реформ. Спад виробництва. Становище у сільському господарстві. Проблема утвердження приватної власності на землю. Створення власної фінансової системи. Запровадження гривні. Основні підсумки економічних перетворень 1991 – 1999 рр. Початок економічного зростання. Соціальна сфера. Зміни в чисельності та соціальному складі населення. Життєвий рівень.

Переформування політичних сил після перемоги Л.Кучми на виборах. Відновлення конституційного процесу. Прийняття Конституції України 1996 р. та її значення. Проблеми конституційної реформи. Президентські вибори 1994, 1999, 2004, 2010 та 2014 рр. «Помаранчева» революція і «Революція гідності» та їх історичне значення.

Міжнародне визнання незалежності України. Основні напрямки зовнішньої політики України. Участь України в загальноєвропейському процесі. Діяльність України в ООН. Вступ до ради Європи. Відносини з сусідніми державами. Нові тенденції в культурному та духовному житті. Процес національного відродження. Політика держави щодо релігії та церкви. Українська діаспора.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Україна княжої доби

План

1. Соціально-економічний та політичний розвиток Київської Русі у X – першої половини XII ст.
2. Період феодальної роздробленості руських земель.
3. Утворення, піднесення та занепад Галицько-Волинської держави.
4. Боротьба Русі проти монголо-татарських завойовників.

Основні поняття теми: бояри, варяги, великий князь, віче, воєвода, данина, держава, дружина, монархія, «Руська правда», удільне князівство, християнство.

Теми рефератів

1. Роль норманів у формуванні Київської Русі.
2. Прийняття християнства на Русі.
3. Русь у працях іноземних мандрівників та хроністів.
4. Київський князь Ярослав Мудрий та його «Руська правда».
5. Київський князь Володимир Мономах.
6. Галицький князь Данило Романович.
7. Зовнішньополітична діяльність Давньоруської держави.
8. Культура Київської Русі.
9. Історичне значення Галицько-Волинської держави.

Теми для дискусії

1. У чому значення хрещення Київської Русі як фактора європеїзації?
2. Чому Київська Русь посіла провідне місце серед європейських держав?
3. Яким був вплив Золотої Орди на динаміку суспільного розвитку руських земель?

Запитання для самоконтролю

1. Розкрийте суть теорії походження Київської Русі.
2. Яку роль відіграли нормани в утворенні загальноруської держави? Аргументуйте свою думку.
3. Визначте етапи розвитку Давньоруської держави
4. Дайте характеристику діяльності перших князів Київської Русі: Олега, Ігоря, Ольги, Святослава.
5. Охарактеризуйте політичний устрій Київської Русі.
6. Розкрийте суть економіки Київської Русі.
7. Чому після занепаду Києва саме Галицько-Волинське князівство стало основою української державності?
8. Визначте основні етапи становлення і розвитку Галицько-Волинської держави.

9. Охарактеризуйте соціально-політичні причини феодальної роздробленості Київської Русі.
10. Чому Київська Русь попала під монгольську навалу?

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
2. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. – К.: Еко-Продакшн, 2009. – 879 с.
3. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. Том 1 (до половини XVII століття). – К.: Глобус, 1992. – 238 с.
4. Гарський А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі // Український історичний журнал. – 1994. – № 1.
5. «Ізборник». Історія України IX – XVIII ст. [Електронний ресурс]: Першоджерела та інтерпретації. – Електрон. дані. – К., 2002 – 2005. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua> – Заголовок з екрана.
6. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К.: Абрис, 1994. – 256 с.
7. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
8. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоляя. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
9. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
10. Князівства Чернігово-Сіверщини (XI – XII ст.) Владні інституції Чернігово-Сіверщини: ілюстрована історія / В.М.Бойко, Д.В.Казіміров, С.А.Леп'явко. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2014. – С. 9-23.
11. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К., 1998.
12. Котляр М.Ф. Еволюція суспільного життя Київської Русі (до середини XII ст.) // Український історичний журнал. – 2015. – № 3. – С. 21-36.
13. Котляр М.Ф. Історія України в особах. Давньоруська держава. – К.: Україна, 1996. – 462 с.
14. Котляр М.Ф. Початки Русі. Довкола 862-го року // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 28-41.
15. Котляр М.Ф. Русь язичницька. Біля витоків східнослов'янської цивілізації. – К., 1993.
16. Котляр М.Ф. Феномен удільної роздробленості Русі // Український історичний журнал. – 2013. – № 12. – С. 24-37.
17. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
18. Моця О.П. Київська Русь і країни Європи: характерні риси східнослов'янської державності, рівні міжнародних відносин та напрями контактів // Український історичний журнал. – 2007. – № 1. – С. 4-20.
19. Моця О.П. Населення південно-руських земель IX – XIII ст. – К., 1993.

20. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996. – 224 с.
21. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
22. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
23. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
24. Толочко П. Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998. – 352 с.
25. Тризуб – символ України на всі часи // Урядовий кур'єр . – 2011. – № 89. – С. 6-7.
26. Шаров І. 100 видатних імен України. – К., 1999.

Методичні рекомендації

Це перше заняття з курсу історії України. Необхідно привчити себе засвоювати категоріальний апарат. Навчитись складати свій короткий історичний словник. Це значно полегшить подальшу роботу над складними темами курсу історії України.

Готуючись до першого питання необхідно розглянути теорії походження Київської Русі: «норманська» та природно-історичного (автохтонного) походження. Охарактеризуйте аргументи, які висували прихильники цих теорій, як оцінює ці теорії сучасна історіографія. Дайте пояснення походження терміна «Русь». Спробуйте показати соціально-економічний та політичний розвиток Київської Русі до періоду феодальної роздробленості. Зверніть увагу на розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі, міст Київської Русі. Спробуйте охарактеризувати соціальну структуру давньоруського суспільства.

Аналізуючи політичний розвиток цього періоду доцільно розглядати його у межах трьох якісно відмінних періодах:

- перший період охоплює князювання Олега (882 – 912 рр.), Ігоря (912 – 945 рр.), Ольги (945 – 964 рр.) та Святослава (964 – 972 рр.). Це період швидкого територіального зростання Київської Русі і поступової консолідації держави;
- другий період охоплює князювання Володимира Великого (980 – 1015 рр.) та Ярослава Мудрого (1019 – 1054 рр.). Це період економічного та культурного розквіту Київської держави, досягнення нею вершин політичної могутності;
- третій період – це період поступового політичного ослаблення Київської Русі. Найбільш відомі князі – Володимир Мономах (1113 – 1125 рр.) та Мстислав Володимирович (1125 – 1132 рр.).

Особливу увагу слід приділити найважливішим реформам, які були проведені київськими князями в ці періоди, їх наслідкам, здобуткам і прорахункам князів у внутрішній і зовнішній політиці. Необхідно визначити найважливіші соціальні, політичні та інші фактори, що зумовили прийняття

Руссю християнства, показати процес його прийняття. Спробуйте з'ясувати, чому хрещення Київської Русі відбулося саме за східним, візантійським варіантом. Як таке рішення вплинуло на весь подальший розвиток давньоруської держави?

Під час підготовки до другого питання необхідно звернути увагу на чинники, які спричинили феодальну роздрібненість Давньоруської держави. Вкажіть на різні точки зору, що існують з цього приводу, на специфіку цього явища на теренах Київської Русі, порівняно з Західною Європою. Проаналізуйте політичний устрій Київської Русі періоду феодальної роздрібненості. Спробуйте охарактеризувати найбільші князівства Середнього Подніпров'я (Чернігівське, Київське, Переяславське), вкажіть їхню територію, опишіть їхні взаємини. Зверніть увагу на боротьбу цих князівств з половцями.

Готуючись до наступного питання зверніть увагу на те, що саме Галицько-Волинська держава впродовж майже півтора сторіччя відіграла надзвичайно важливу роль у житті східних слов'ян. Вона відіграла роль консолідуючого центру давньоруських земель. Спробуйте охарактеризувати чинники, які сприяли виникненню та піднесенню Галицько-Волинської держави. Проаналізуйте етапи державного розвитку Галицько-Волинського князівства:

- перший етап (1199 – 1205 рр.) – утворення та становлення держави;
- другий етап (1205 – 1238 рр.) – тимчасовий розпад єдиної держави;
- третій етап (1238 – 1264 рр.) – об'єднання та піднесення держави, активна боротьба із золотоординським ігом. Правління Данило Галицького;
- четвертий етап (1264 – 1323 рр.) – стабільність та піднесення держави;
- п'ятий етап (1323 – 1340 рр.) – поступовий занепад Галицько-Волинської держави.

Спробуйте визначити роль Галицько-Волинського князівства в історії української державності.

Розглядаючи четверте питання зверніть особливу увагу на наслідки завойовницьких походів монголо-татар для слов'янських земель. Охарактеризуйте боротьбу давньоруських князівств проти монголо-татарських орд (битва на Калці, героїчна оборона Києва, Чернігова та інших міст) та причини поразки. Проаналізуйте відносини руських князівств з Золотою Ордою.

Підводячи підсумок семінарського заняття спробуйте проаналізувати значення Київської Русі, підкреслити значення традицій Русі на розвиток національної самосвідомості, ідеї державотворення, культури українського народу.

Тема 2. Україна у складі Литви та Польщі. Козацька доба

План

1. Перехід більшості українських земель під владу Великого князівства Литовського. Політика князів Гедиміна та Ольгерда.
2. Причини та наслідки Кревської унії.
3. Люблінська і Брестська унія та їх вплив на Україну.
4. Виникнення українського козацтва. Запорізька Січ.

Основні поняття теми: братства, Велике князівство Литовське, гетьман, експансія, єзуїти, Запорізька Січ, інкорпорація, козацтво, латифундія, магдебурзьке право, магнат, міщанство, отаман, реєстр, Річ Посполита, сейм, сюзеренітет, унія, фільварок, «чайка», шляхта.

Теми рефератів

1. Кревська унія 1385 р. та її історичне значення.
2. Основні напрями політики князя Вітовта.
3. Брестська унія та її вплив на Україну.
4. Середньовічне місто України.
5. Козацький отаман Дмитро Вишневецький.
6. Козацько-селянські повстання 20 – 30-х рр. XVII ст.
7. Особливості військово-політичної та просвітницької діяльності гетьмана Петра Сагайдачного.
8. Суспільна, церковна та культурницька діяльність Петра Могили.
9. Система ціннісних орієнтацій українця доби Середньовіччя.

Тема для дискусії

Чи можна назвати Запорізьку Січ державою? Аргументуйте свою відповідь.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть причини, які призвели до занепаду українських земель у XIII ст. і входженні їх до складу сусідніх держав.
2. Чому більшість українських земель майже без опору визнали владу Великого князівства Литовського?
3. Окресліть основні напрями політики князя Ольгерда?
4. Коли і як відбулося звільнення українських земель від татарського панування?
5. Які українські землі і за яких обставин потрапили під владу Королівства Польського?
6. Розкрийте умови та наслідки Кревської унії.
7. Чому відбулася зміна політичного курсу Литви щодо автономії українських князівств?
8. Проаналізуйте наслідки Люблінської унії для українських земель.

9. Які зміни в релігійній ситуації на українських землях спричинила Брестська церковна унія?
10. Які українські землі і коли ввійшли до складу Угорщини, Молдавського князівства, Московської держави?
11. Назвіть причини виникнення козацтва.
12. Де, як і коли виникла Запорізька Січ?
13. Охарактеризуйте адміністративний устрій Запорізької Січі.
14. Чому Річ Посполита пішла на утворення реєстрового козацтва?

Література

1. Андрущенко І. Галиччина: між Польщею й Австро-Угорщиною // Київська старовина. – 2001. – № 1. – С. 73-81.
2. Апанович О. Гетьмани України та кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993. – 485 с.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
4. Брехуненко В. Війни українських козаків з Росією до часів Богдана Хмельницького. – К., 2007. – 64 с.
5. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 1.
6. Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
7. Гурбик А.О. Еволюція соціально-територіальних спільнот у середньовічній Україні. – К., 1998.
8. Дзюба О.М., Довбищенко М.В., Ісаєвич Я.Д., Кром М.М., Леп'явко С.А. Історія України в особах: Литовсько-польська доба. – К.: Україна, 1997. – 272 с.
9. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. Том 1 (до половини XVII століття). – К.: Глобус, 1992. – 238 с.
10. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
11. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
12. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
13. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн. 1 – Від найдавніших часів до кінця XIX ст. / Мельник Л.Г., Гуржій О.І., Демченко М.В. та ін. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
14. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
15. Історія України в особах: Литовсько-польська доба. – К., 1997. – 467 с.
16. Історія українського війська: У 2 томах. – Львів, 1992 – 1996. – Т. 2. – Львів, 1992. – 288 с.
17. Історія українського козацтва: Нариси: У 2 т. / Редкол.: В.А.Смолій (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2006. – Т.1. – 800 с.
18. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.

19. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернігів: Сіверянська думка, 1996. – 286 с.
20. Леп'явко С. Великий кордон Європи як фактор становлення українського козацтва (XVI ст.). – Запоріжжя: РА «Тандем», 2001.
21. Литовсько-польська доба української історії. Початки козащини. [Електронний ресурс]: (Документи). – Електрон. дані. – К., [Б. р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> - Заголовок з екрана.
22. Люблінська унія 1569р.: історіографічні погляди та інтерпретації // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 65-83.
23. Моця О.П. Синьоводська битва та її наслідки в контексті середньовічної Європи. // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 4-10.
24. На переломі: друга половина XV – перша половина XVI ст. / Упоряд. і передм. О.В.Русиної. – К.: Україна, 1994. – 352 с.
25. Нічик В.М. Петро Могила в духовній історії України. – К., 1997.
26. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
27. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
28. Рибалка І.К. Історія України. Частина I: Від найдавніших часів до кінця XVIII ст. – Х.: Основа, 1994. – 448 с.
29. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою // Україна крізь віки. – Т. 6. – К.: Альтернативи, 1998. – 320 с.
30. Сас П.М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.). – К., 1998.
31. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
32. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
33. Терещенко Ю.І. Україна і Європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст.: Навчальний посібник. – К.: Перун, 1996. – 496 с.
34. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – XVII ст. – К., 2000.
35. Щербак В.О. Формування козацького стану в Україні. – К., 1997.
36. Яворницький Д. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. – Дніпропетровськ: Січ, 1991. – 70 с.
37. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. – К.: Наукова думка, 1990 – 1991. – 592 с., 560 с., 560 с.
38. Яковенко Н. Здобуття і втрати Люблінської унії // Київська старовина. – 1993. – № 3. – С. 77-85.
39. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997.
40. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К.: Наукова думка, 1993. – 411 с.

Методичні рекомендації

Під час вивчення першого питання зверніть увагу на те, коли і за яких обставин більшість українських земель опинилися під владою литовських князів. Вкажіть, які українські землі першими опинилися у складі Великого князівства Литовського, коли приєдналися інші території. Спробуйте пояснити причини, які дали змогу литовським феодалам швидко захопити українські землі і як сприймало населення нових володарів.

Проаналізуйте політичний устрій литовської держави часів правління Гедиміна (1316 – 1341) та Ольгерда (1345 – 1377). Дайте відповідь на запитання, чому литовські правителі, намагаючись втримати під своїм контролем інкорпоровані землі, послідовно дотримувалися правила: «Старого не змінювати, а нового не впроваджувати». Зверніть увагу також на українські землі, які опинилися у складі інших держав. Яка політика проводилась на цих землях по відношенню до українського населення?

Готуючись до другого питання слід звернути увагу на внутрішньополітичну боротьбу, що точилася у Великому князівстві Литовському та її вплив на подальшу долю цієї держави. Охарактеризуйте причини, основні положення Кревської унії. Спробуйте проаналізувати зміни на українських землях, які відбулися після прийняття унії. Потрібно розкрити основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики князя Вітовта (1392 – 1430). Згадайте про військову подію, наслідки якої змусили князя Вітовта відмовитися від намірів остаточно порвати з Польською Короною, а також про битву, результати якої навпаки різко посилили його вплив.

Розглядаючи це питання спробуйте проаналізувати соціально-економічний та політичний розвиток українських земель наприкінці XIV – першій половині XVI ст. Зверніть увагу на розвиток сільського господарства, торгівлі ремесел, міст, становище православної церкви, а також охарактеризуйте соціальні групи українського суспільства тих часів. Як ви вважаєте, чому на початку XVI ст. посилилася литовсько-російська боротьба за право бути центром «збирання земель Русі»?

При вивченні третього питання треба мати на увазі, що знекровлена Лівонською війною (1558 – 1583) з Московською державою, Литва змушена була піти на участь у спільному польсько-литовському сеймі, який мав винести остаточне рішення щодо включення Литовської держави до складу Польщі. Проаналізуйте наслідки Люблінської унії 1569 р. для українських земель та спробуйте відповісти на запитання, чому українська шляхта погодилася на об'єднання з Польщею?

Опишіть події, що призвели до Брестської унії 1596 р., охарактеризуйте її основні положення, покажіть як впроваджувалась вона в життя. Проаналізуйте релігійну ситуацію на українських землях після укладання двох уній і чому так гостро постало питання про подальшу долю православ'я, яким був його стан. Покажіть роль братств в українському національному відродженні цього часу.

Четверте питання вимагає від вас з'ясувати низку чинників, що робили можливими появу та формування українського козацтва. Знайдіть дати, коли

вперше згадано про українських козаків, імена перших відомих ватажків та відомості про їхні походи. Подивіться, які схожі явища відомі вам серед інших народів. Проаналізуйте, як вплинуло на формування козацтва посилення феодального та релігійного гніту на Україні у XVI ст. При вивченні цього питання зверніть увагу на причини заснування Запорозької Січі. Спробуйте охарактеризувати структуру Січі, спосіб життя козаків, їхню внутрішню та зовнішню політику. Розкрийте стосунки Запорозької Січі з урядом Речі Посполитої. Поясніть чим відрізнялися реєстрові козаки від нереєстрових, хто встановив такий поділ. Яке місце у структурі Речі Посполитої займало реєстрове козацтво?

Тема 3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Велика руїна

План

1. Початок повстання і повалення влади шляхетської Польщі в Україні (1648 – 1653 рр.). Складові системи державного управління Гетьманщини.
2. Переяславська рада та україно-російський договір 1654 р., його значення й наслідки.
3. Гетьманування І.Виготського та Ю.Хмельницького. Поділ України.
4. П.Дорошенко та боротьба за возз'єднання Української держави.

Основні поняття теми: автономія, васалітет, «Вічний мир», генеральна канцелярія, генеральна старшина, гетьманщина, коронний гетьман, кіш, кріпосне право, Малоросійська колегія, Малоросія, наказний гетьман, обозний, осавул, паланка, повстання, полк, протекторат, революція, реформа, руїна, сотник, старшинська рада, універсал, Хмельниччина, хорунжий.

Теми рефератів

1. Б.Хмельницький – державний діяч, дипломат.
2. Гетьман Іван Виговський.
3. Гетьман Іван Брюховецький.
4. Гетьман Павло Тетеря.
5. Гетьман Петро Дорошенко.
6. Гетьман Юрій Хмельницький.
7. Гетьман Іван Самойлович.
8. Гетьман Іван Мазепа.
9. Конституція Пилипа Орлика.
10. Запорозька Січ доби Хмельниччини й «Руїни».

Теми для дискусії

1. У чому полягає значення Української національної революції? Порівняйте її з іншими тогочасними європейськими революціями.

2. Як Ви ставитеся до гетьмана Івана Мазепи: борець за українську державу чи зрадник? Аргументуйте свою відповідь.

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте Українську козацьку державу, створену Богданом Хмельницьким, її місце і роль в історії українського народу.
2. Чому національно-визвольну війну під проводом Б.Хмельницького називають революцією?
3. Назвіть причини, мету Української національної революції і визначите її періоди.
4. Чим було перемир'я під Замостям 1648 р. – виваженим кроком чи фатальною помилкою Б.Хмельницького?
5. Яке значення мав Зборівський договір.
6. Охарактеризуйте Б.Хмельницького як полководця.
7. Чому Б.Хмельницький був змушений шукати підтримки кримських татар у боротьбі з польською шляхтою? Яка ціна цієї підтримки?
8. Розкрийте масштаби і сутність зовнішньої політики Б.Хмельницького. Чому московська орієнтація стала головною?
9. Охарактеризуйте значення і наслідки Переяславської угоди 1654 р. та «Березневих статей».
10. Чому розпочалася боротьба за гетьманську булаву під час хвороби та після смерті Б.Хмельницького?
11. Розкрийте особливості гетьманування І.Виговського та Ю.Хмельницького.
12. Чому період української історії 1663 – 1687 рр. називають «Руїною»? Укажіть на її причини та наслідки.
13. Розкрийте зміст та значення Гадяцького договору 1658 р.
14. Чому спроби П.Дорошенка об'єднати українські землі не увінчались успіхом?
15. Визначте причини поразки Української національної революції.

Література

1. Апанович О.М. Гетьмани України та кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993. – 485 с.
2. Апанович О.М. Українсько-російський договір 1654 р.: міфи і реальність. – К., 1994.
3. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
4. Борисенко В. Занепад української держави за гетьманування Івана Виговського // Пам'ять століть. – 1999. – № 5. – С. 3-18.
5. Брехуненко В. Богдан Хмельницький. – К., 2007. – 69 с.
6. Брехуненко В. Як Росія Україною торгувала. – К., 2007. – 64 с.
7. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 1.
8. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994. – 489 с.

9. Газін В.В. Крим – Україна: Політичні стосунки періоду гетьманування Павла Тетері (1661 – 1665 pp.) // Український історичний журнал. – 2001. – № 1.
10. Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
11. Горобець В.М. Від союзу до інкорпорації: українсько-російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. – К., 1995.
12. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1998.
13. Гурій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: Кордони, населення, право. – К., 1996.
14. Держава і цивілізація в історії України: монографія / М.Є.Горелов, О.П.Моця, О.О.Рафальський. – К.: Еко-Продакшн, 2009. – 879 с.
15. Доба козацько-гетьманської держави (1648 – кінець XVIII ст.): Документи. – Електрон. дані. – К., [Б.р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> – Заголовок з екрана.
16. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – Т. II. (від половини XVII ст.) – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
17. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
18. Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 180 с.
19. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
20. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смолія. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
21. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн. 1 – Від найдавніших часів до кінця XIX ст. / Мельник Л.Г., Гуржій О.І., Демченко М.В. та ін. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
22. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
23. Історія українського війська: У 2 томах. – Львів, 1992 – 1996. – Т. 2. – Львів, 1992. – 288 с.
24. Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький. – Перемишль, 1996.
25. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
26. Макаров А. Світло українського бароко. – К., 1994.
27. Мельник Л.Г. Боротьба за українську державність. XVII ст. – К., 1995.
28. Мельник Л.Г. Гетьманщина першої чверті XVIII ст. – К., 1997.
29. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
30. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
31. Реєнт О.П., Коляда І.А. Усі гетьмани України. – Х., 2007. – 398 с.
32. Рибалка І.К. Історія України. Частина I: Від найдавніших часів до кінця XVIII ст. – Х.: Основа, 1994. – 448 с.
33. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання,

- виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
34. Слісаренко А., Томенко М. Історія української конституції. – К., 1993. – 297 с.
 35. Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654 – 1764 рр.) очима правознавців // Український історичний журнал. – 1993. – № 4-6.
 36. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. – К.: Либідь, 1993. – 504 с.
 37. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. – К., 1995 – 624 с.
 38. Смолій В.А., Степанков В.С. Правобережна Україна в другій половині XVII – XVIII ст. Проблеми державотворення. – К., 1993. – 409 с.
 39. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII – XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації – К., 1997. – 538 с.
 40. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648 – 1676 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 352 с.
 41. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
 42. Україна і Росія в історичній ретроспективі. – Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. – К.: Наукова думка, 2004. – 504 с.
 43. Україна – Росія: діалог історіографій: Матеріали міжнар. наук. конф. – Чернігів – Київ: РНК «Деснянська правда», 2007. – 256 с.
 44. Чуприна В., Чуприна З. Хмельниччина (1648 – 1657 рр.): Визвольна війна українського народу під проводом Б.Хмельницького. – Львів: Світ, 2003. – 176 с.
 45. Шевчук В. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI – XVII ст. – К., 2007. – Кн. 1. – 401 с.
 46. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – XVII ст. – К., 2000.
 47. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. – К.: Наукова думка, 1990 – 1991.
 48. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання спробуйте проаналізувати причини, які робили необхідним початок національно-визвольної боротьби в 1648 р., а також чинники, які сприяли цій боротьбі. Розкажіть, також, що вам відомо про постать Богдана Хмельницького.

При вивченні цього питання необхідно охарактеризувати найважливіші військові операції Б.Хмельницького впродовж 1648 – 1653 рр. Проте, безпосередньо бойові дії не потрібно розглядати, необхідно визначити їхні політичні результати. Як ви вважаєте, укладення перемир'я під Замостям було виваженим кроком чи фатальною помилкою Б.Хмельницького?

Проаналізуйте зміст та наслідки Зборівського (1649 р.) і Білоцерківського (1651 р.) договорів та Кам'янецької угоди (1653 р.).

Спробуйте визначити причини, які зумовили швидке формування українських державних інститутів. Проаналізуйте систему державного управління та адміністративно-територіальний устрій Гетьманщини. Охарактеризуйте зміни, які відбулися у соціальних відносинах під час національно-визвольної війни. Як змінилися права та обов'язки основних соціальних груп українського суспільства?

Готуючись до наступного питання слід звернути увагу на те, що спонукало Б.Хмельницького до зміни союзника (Московська держава) та з якою метою він це робив. Дайте оцінку Переяславській раді (1654 р.). Проаналізуйте зміст «Березневих статей» 1654 р., який статус отримала Україна згідно цих статей. Як оцінює українська та російська історіографія Переяславську раду та «березневі статті» 1654 р.?

Зверніть увагу на причини укладання московсько-польського Віленського перемир'я 1656 р. та наслідки цієї події для України. Охарактеризуйте зовнішньополітичну діяльність уряду Б.Хмельницького протягом 1656 – 1657 рр. Спробуйте проаналізувати здобутки та прорахунки Б.Хмельницького. Назвіть найбільш поширені в історичній історіографії оцінки його діяльності.

Під час вивчення третього питання зверніть увагу на спосіб приходу до влади І.Виготського. Проаналізуйте його внутрішню та зовнішню політику. Охарактеризуйте причини виступів простого козацтва проти політики І.Виготського. Спробуйте дати оцінку Гадяцькому договору 1658 р. і як він вплинув на стосунки з Московською державою.

Проаналізуйте зовнішню політику Ю.Хмельницького. Спробуйте порівняти Переяславський договір 1654 р. і 1659 р., як змінювався статус України за Переяславським договором 1659 р. Охарактеризуйте обставини, за яких Ю.Хмельницький схиляється до угоди з Польщею і укладає Слободищенський трактат (1660 р.), відповідно до якого Україна знову поверталася під владу Речі Посполитої на правах автономії. Покажіть причини поділу України на Лівобережну та Правобережну та його наслідки у подальшій долі українського народу.

Під час підготовки до четвертого питання спочатку зверніть увагу на політику П.Тетері та І.Брюховецького. Проаналізуйте Андрусівський договір (1667 р.) між Польщею та Росією та вкажіть, на які частини, згідно договору, поділялася територія козацької України.

Охарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику П.Дорошенка та спробуйте відповісти на запитання, чому він не зміг реалізувати своєї мети. Які причини змусили П.Дорошенка піти на союз з Туреччиною? Проаналізуйте Корсунські (1699 р.) та Бучацькі (1672 р.) угоди та як вони вплинули на ситуацію в Україні. Чому деякі історики вважають поразку П.Дорошенка кінцем української національної революції?

Тема 4. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій

План

1. Українське національне відродження.
2. Національно-визвольний та революційний рух на західноукраїнських землях у ХІХ ст.
3. Україна на початку ХХ ст.
4. Україна в роки Першої світової війни.

Основні поняття теми: буржуазія, губернія, декабристи, земства, капіталізація економіки, Кирило-Мефодіївське братство, конституційна монархія, лібералізація, мануфактура, масонські ложі, народовці, національне відродження, партія, промисловий переворот, просвіти, робітничий клас, «Руська трійця», самодержавство, синдикат, таємне товариство, хлопомани.

Теми рефератів

1. Декабристський рух в Україні.
2. Діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
3. Україна в роки першої російської революції 1905 – 1907 рр.
4. Революція 1905 – 1907 рр. на Чернігівщині.
5. Політичне становище в Україні після поразки революції 1905 – 1907 рр.
6. Аграрна політика П.Столипіна в Україні.
7. Українські січові стрільці.

Тема для дискусії

У чому проявилася трагедія українського народу у зв'язку з початком Першої світової війни? Аргументуйте свою відповідь.

Запитання для самоконтролю

1. Визначте причини кризи феодално-кріпосницької системи.
2. Що Вам відомо про перші таємні організації в Україні?
3. Доведіть, що ХІХ ст. стало періодом справжнього національного відродження України.
4. Охарактеризуйте основні програмні документи Кирило-Мефодіївського товариства.
5. Охарактеризуйте напрями національно-визвольного руху в Західній Україні у ХІХ ст.
6. Розкрийте соціальні зміни, спричинені модернізацією економіки.
7. Визначить особливості економічного розвитку України.
8. Які галузі промисловості отримали розвиток на Галичині у зв'язку з промисловим переворотом?
9. Охарактеризуйте основні течії в суспільно-політичному житті України у другій половині ХІХ ст.

10. Визначить стратегію і тактику різних політичних сил у революції 1905 – 1907 рр.
11. Які основні революційні події відбулися в Україні в 1905 – 1907 рр.
12. Який вплив мав царський Маніфест 17 жовтня 1905 р. на ситуацію в Україні?
13. Охарактеризуйте політичне становище в Україні після поразки революції 1905 – 1907 рр.
14. У чому Ви вбачаєте слабкість механізму столипінської аграрної реформи? Чи зумовила вона зміни в соціально-економічному житті України?
15. Які були плани імперіалістичних країн щодо України напередодні Першої світової війни?
16. Охарактеризуйте політику Австро-Угорщини щодо українства напередодні та в роки Першої світової війни?
17. Які основні битви і бої відбулися на українських землях у 1914 – 1917 рр.?
18. З якою метою був сформований легіон Українських січових стрільців і яку роль вони відіграли у воєнних діях 1914 – 1916 рр.?
19. Як еволюціонували українські політичні сили у ставленні до війни?
20. Як вплинула Перша світова війна на економічне і політичне становище України?

Література

1. Багатопартійна Українська держава на початку ХХ ст.: Програмні документи перших українських політичних партій. – К., 1992. – 338 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
3. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 1.
4. Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – К.: Вища школа, 1994. – 539 с.
5. Гордієнко В. Українські січові стрільці. – Львів, 1990. – 408 с.
6. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К., 1996. – 487 с.
7. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1998.
8. Гуржій І.О. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини ХІХ ст.. – К., 1954.
9. Гуржій І.О. Україна в системі всеросійського ринку 60 – 90-х років ХІХ ст. – К., 1968.
10. Дерев'янкін Т.І. Промисловий переворот на Україні. – К., 1975.
11. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – Т. II. (від половини ХVІІ ст.) – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
12. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
13. Задорожний В.Є. Товарне виробництво і торгівля на західноукраїнських землях. – Л., 1989.
14. Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 180 с.
15. Історія січових стрільців. – К., 1992. – 384 с.

16. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
17. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
18. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн. 1 – Від найдавніших часів до кінця ХІХ ст. / Мельник Л.Г., Гуржій О.І., Демченко М.В. та ін. – К.: Либідь, 1991. – 576 с.
19. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
20. Історія України [Електронний ресурс]: Навчальні посібники, довідник з історії України. – Електрон. дані. – Львів, [Б.р.]. – Режим доступу: <http://history.franko.lviv.ua> – Заголовок з екрана.
21. Історія України в особах: ХІХ – ХХ ст. – К., 1995. – 508 с.
22. Історія українського війська: У 2 томах. – Львів, 1992 – 1996. – Т. 2. – Львів, 1992. – 288 с.
23. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ – ХХ століть. Соціально-політичний портрет. – К., 1993. – 477 с.
24. Катренко А.М. Український національний рух ХІХ ст.: У 2 ч. – К., 1998 – 1999.
25. Ковальчак Г.І. Економічний розвиток західноукраїнських земель. – К., 1988.
26. Колесник В.Ф., Рафальський О.О. Український рух в Австро-Угорщині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). – К., 1998.
27. Кондратюк К. Нариси історії українського національно-визвольного руху ХІХ ст. – Тернопіль, 1993. – 441 с.
28. Костомаров М. Закон Божий: Книга буття українського народу. – К., 1991. – 21 с.
29. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
30. Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920). – К., 2003.
31. Марахов Г.И. Социально-политическая борьба на Украине в 50 – 60-х годах ХІХ в. – К., 1981.
32. Мельник Л.Г. Технічний переворот на Україні у ХІХ ст. – К., 1972.
33. Нариси з історії українського національного руху. – К., 1994. – 309 с.
34. Нестеренко О.О. Розвиток промисловості на Україні. – К., 1959. – Т. 1.
35. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с.
36. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
37. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
38. Присяжнюк Ю.П., Горенко Л.М. Ринкова еволюція аграрних відносин в Україні (друга половина ХІХ ст. – 1905 р.) // Український історичний журнал. – 2000. – № 5.
39. Реєнт О. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ ст.). – К., 2003.

40. Рудько М.П. Революційні народники на Україні (70-ті рр. XIX ст.). – К., 1973.
41. «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали. – К., 1989.
42. «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху і культури України. – К., 1987.
43. Сарбей В.Г. Історія України XIX – поч. XX ст. – К., 1996.
44. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
45. Сергієнко Г.Я. Декабристи та їх революційні традиції на Україні. – К., 1975.
46. Сергійчук В. Українці в імперії. – К., 1992.
47. Стеблій Ф.І. Боротьба селян Східної Галичини проти феодалного гніту в першій половині XIX ст.. – К., 1961.
48. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
49. Теплицький В.П. Реформа 1861 р. і аграрні відносини в Україні. – К., 1959.
50. Україна в XX столітті (1900 – 2000): збірник документів і матеріалів: навч. посіб. / Упор.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 352 с.
51. Україна і Росія в історичній ретроспективі. – Т. 1. Українські проекти в Російській імперії. – К.: Наукова думка, 2004. – 504 с.
52. «Українське питання» в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.): В 3 ч. – К., 1999.
53. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст. програмові і довідникові матеріали. – К., 1993.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до першого питання треба спочатку звернути увагу на діяльність масонських лож в Російській імперії, проаналізувати розвиток декабристського руху в Україні. Охарактеризуйте та спробуйте порівняти зміст «Конституції» М.Муравйова («Північне товариство») та «Руської правди» П.Пестеля («Південне товариство»). Вкажіть причини поразки декабристського руху і яке воно мало значення. Проаналізуйте основні напрями культурницької діяльності української інтелігенції Наддніпрянської України у першій половині XIX ст.

Особливу увагу приділіть діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. Спробуйте проаналізувати основні програмні положення цієї організації, які були сформульовані у «Книзі буття українського народу» і «Статуті Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія». Охарактеризуйте цілі та концепцію кирило-мефодіївців. Яке історичне значення мала діяльність цього товариства? Проаналізуйте роль Т.Шевченка у національному відродженні українського народу. Назвіть найвпливовіші політичні сили Наддніпрянської України в другій половині XIX ст.

(загальноросійські політичні течії народників, соціал-демократів, лібералів та український національний рух) та охарактеризуйте їхню діяльність. Спробуйте проаналізувати мету та наслідки Валуєвського (1863 р.) та Ємського (1876 р.) указів для розвитку українського національного відродження.

При вивченні наступного питання спочатку треба проаналізувати діяльність «Руської трійці» (М.Шашкевич І.Вагилевич та Я.Головацький) та її вплив на розвиток національного руху на Західній Україні. Охарактеризуйте зміст «Русалки Дністрової» (1836 р.) та визначить її основні ідеї. Особливу увагу зверніть на причини, хід та наслідки революції 1848 – 1849 рр. в Австро-Угорській імперії, а також участь у революції населення західноукраїнських земель. Проаналізуйте процес консолідації українських патріотичних сил («Головна Руська рада», «Руський собор», «Галицько-Руська матиця»).

Вкажіть зміни, що відбулися серед провідників українського руху на Західній Україні: чому деякий час домінували москвофіли і хто вони такі, які гасла висунули народовці і що це за явище, коли намітилися ознаки їхнього політичного оформлення. Згадайте імена найвідоміших українських діячів, їхню взаємодію з представниками Наддніпрянської України. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому, на думку багатьох дослідників, напр. ХІХ ст. центром українського національного життя стає Галичина.

Готуючись до третього питання зверніть увагу на виникнення перших українських партій Західної та Наддніпрянської України, охарактеризуйте їхні програмні вимоги, лідерів та роль в політичному житті:

- Русько-українська радикальна партія /РУРП/ (1890 р.);
- Русько-український християнський союз (1896 р.);
- Українська національно-демократична партія /УНДП/ (1899 р.);
- Українська соціал-демократична партія /УСДП/ (1899 р.);
- Революційна українська партія /РУП/ (1900);
- Українська національна партія / УНП/ (1902 р.);
- Українська соціалістична партія /УСП/ (1903 р.);
- Українська соціал-демократична спілка /УСДП/ (1904 р.);
- Українська демократична партія /УДП/ (1904 р.);
- Українська радикальна партія /УРП/ (1904 р.);
- Українська соціал-демократична робітничка партія /УСДРП/ (1905 р.);
- Українська демократично-радикальна партія /УДРП/ (1905 р.).

Проаналізуйте діяльність та програми російських політичних партій, які діяли на Наддніпрянській Україні:

- Російська соціал-демократична партія /РСДРП/ (1898 р.);
- Партія соціалістів-революціонерів /есери/ (1900 р.);
- Конституційно-демократична партія /кадети/ (1905 р.);
- «Союз 17 жовтня» /октябристи/ (1905 р.);
- «Союз руського народу» /чорносотенці/ (1905 р.).

Особливу увагу приділіть причинам та характеру революції 1905 – 1907 рр. в Російській імперії. Спробуйте охарактеризувати основні етапи революції, їх характерні риси та особливості (І етап – «піднесення» (січень –

жовтень 1905р.), II етап – «кульмінація» (жовтень – грудень 1905 р.), III етап – «спад» (січень 1906 – червень 1907р.). Який вплив на розвиток українського національного руху мав Маніфест Миколи II 17 жовтня 1905 р.?

Проаналізуйте діяльність Української думської громади у I та II Державних думах. Визначте причини поразки революції та її наслідки. Розглядаючи післяреволюційний період зверніть увагу на особливостях реакції в соціально-культурній сфері Наддніпрянської України. Проаналізуйте причини, головні ідеї та наслідки столипінської аграрної реформи. Вкажіть її результати в Україні і, в цілому, у Російській імперії.

Під час підготовки до останнього питання зверніть увагу на причини Першої світової війни, яке місце в планах Антанти та Четверного союзу займали українські землі. Охарактеризуйте основні військові операції на теренах України. Вкажіть, які позиції займали українські політичні партії стосовно війни та проаналізуйте їхню діяльність в цей період. Які наслідки для України мала Перша світова війна?

Тема 5. Українська національно-демократична революція

План

1. Початок революції. Політична ситуація в Україні в червні–вересні 1917 р.
2. Проголошення УНР. Україно-більшовицька війна.
3. Гетьманат Павла Скоропадського.
4. Директорія УНР. Україна у 1919 – на початку 1920 рр.

Основні поняття теми: Антанта, демократія, демонстрація, Директорія, Добровольча армія, окупаційні війська, переворот, ультиматум, універсал, Четверний союз.

Теми рефератів

1. Причини, зміст та наслідки I, II, III, IV Універсалів.
2. Політичний портрет Михайла Грушевського.
3. Політичний портрет Володимира Винниченка.
4. Політичний портрет Симона Петлюри.
5. Політичний портрет Павла Скоропадського.
6. Н.Махно, М.Григор'єв, Зелений – отамани селянського повстанського руху в Україні.
7. Українська Центральна рада і причини її падіння.
8. Бій під Крутами: правда і вимисли.
9. УНР та радянська Росія: проблеми взаємовідносин.
10. «Воєнний комунізм» в Україні.

Тема для дискусії

Чому Українська Центральна Рада (ЦР) у перших трьох універсалах ставила питання про автономний статус України у складі Росії?

Запитання для самоконтролю

1. Коли була створена ЦР? Які партії увійшли до її складу?
2. Які були підстави вважати ЦР представницьким органом влади в Україні?
3. Чому виникла необхідність формування української армії?
4. Охарактеризуйте М.Грушевського як керівника ЦР.
5. Проаналізуйте відносини ЦР і Тимчасового уряду.
6. Чим керувався Тимчасовий уряд, не погоджуюсь на проголошення автономії України?
7. Дайте характеристику першому українському уряду – Генеральному секретаріату.
8. Охарактеризуйте зміст I Універсалу ЦР і його історичне значення.
9. У чому полягали передумови видання ЦР II Універсалу? Дайте характеристику й оцінку цьому документу.
10. Чому прийняттям III Універсалу ЦР проголосила тільки автономію України, не наважуючись розірвати зв'язки з Росією?
11. Дайте характеристику бойовим діям в Україні наприкінці 1917 – початку 1918 р. Які результати цих дій?
12. Дайте характеристику змісту IV Універсалу. Яке його місце в історії українського народу?
13. Чим відрізнялась УНР, утворена ЦР у Києві, від проголошеної у Харкові?
14. Чому ЦР розпочала мирні переговори з країнами Четверного союзу?
15. Який зміст Брест-Литовського мирного договору?
16. Які головні причини падіння ЦР?
17. Чим зумовлений надзвичайно кровопролитний характер громадянської війни в Україні?
18. Які причини сприяли встановленню влади гетьмана П.Скоропадського?
19. Охарактеризуйте позитивні і негативні аспекти діяльності уряду П.Скоропадського.
20. Що являла собою політика радянської влади в Україні в 1919 – 1920 рр.?
21. Розкрийте відносини Директорії та Радянської Росії. Чому Директорія проголосила війну радянській Росії?
22. Охарактеризуйте розвиток Української держави за часів Директорії. Визначить причини поразки Директорії.
23. Як виникла ЗУНР? Які відносини склалися між ЗУНР і УНР?
24. Дайте аналіз зовнішньополітичної діяльності ЗУНР. У чому причини поразки й історичне значення ЗУНР?
25. У чому полягає значення Акта злуки 22 січня 1919 р.?
26. Окресліть основні напрями політики «воєнного комунізму». Чому вона виникла і які її наслідки для України?
27. Яка роль отаманщини у поразці УНР?
28. Які були умови розвитку культури України в 1917 – 1920 рр.? У чому полягає своєрідність культурного процесу?
29. Коли і як відбулося третє становлення радянської влади в Україні? Пригадайте, коли вона була встановлена вперше, а потім і вдруге.

30. Які причини катастрофи української державності у 1917 – 1921 рр. ви можете назвати?

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
2. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 2.
3. Великий українець: матеріали з життя та діяльності М.Грушевського. – К., 1992. – 346 с.
4. Верстюк В. Українська Центральна Рада. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
5. Верстюк В.Ф., Осташко Т.С. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. – К., 1998. – 256 с.
6. Волковинський В. Нестор Махно. Легенди і реальність. – К., 1994. – 347 с.
7. Гамрецький Ю.М, Універсали – визначні віхи історії Центральної Ради // Український історичний журнал. – 1991. – № 8-9.
8. Гашуляк І.Л. Про причини поразки Центральної Ради // Український історичний журнал. – 1994. – № 1.
9. Горак В. Зліт і падіння Директорії // Віче. – 1995. – квітень.
10. Гордієнко В. Українські січові стрільці. – Л., 1990. – 408 с.
11. Грабовський С., Ставроні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995.
12. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К., 1996. – 356 с.
13. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1998.
14. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
15. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – Т. II. (від половини ХVІІ ст.) – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
16. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
17. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України. – Дрогобич, 1991. – 256 с.
18. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
19. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
20. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
21. Історія України двадцятого століття. – К., 1993.
22. Ковальчук М. Війна за незалежність з більшовицькою Росією 1917 – 1920. – К., 2007.
23. Конституційні акти України 1917 – 1920 рр. – К., 1992.
24. Кришина Н., Литвин Н. Державна розбудова гетьманату Павла Скоропадського // Вісник державної служби України. – 2007. – № 4. – С. 54-62.

25. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928 рр.). – К., 1996. – 396 с.
26. Кульчицький С.В. Українська держава часів гетьманщини // Український історичний журнал. – 1992. – № 7-8.
27. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
28. Лисяк-Рудницький І. Четвертий універсал та його ідеологічні попередники // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2. – К.: Основи, 1994.
29. Литвин В., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів: Ін-т українознавства НАНУ; видавнича фірма «ОЛПР», 1995. – 368 с.
30. Литвин В. Україна: доба війн і революцій (1914 – 1920). – К., 2003.
31. Мірчук П. Гетьманат і українські самостійники-державники // Народна газета. – 1991. – № 4-5.
32. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1993.
33. Нариси з історії українського національного руху. – К., 1994. – 309 с.
34. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с.
35. Осташко Т.С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С.96-109.
36. Павленко Ю. Українська державність у 1917 – 1919 рр. – К., 1995.
37. Павло Скоропадський. Спогади (кінець 1917 – грудень 1918). – К. – Філадельфія. – 1995. – 495 с.
38. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. – Т. 2: Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917 – 1920) / В.Ф.Сподаренко (кер.), В.Ф.Верстюк. – К.: Генеза, 2003. – 488 с.
39. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
40. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
41. Реєнт О. Українська революція. – К., 1996. – 482 с.
42. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917 – 1921 рр. / Україна крізь віки. – Т. 10. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.
43. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
44. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.
45. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Концепція та історіографія. – К., 1997.
46. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
47. Терещенко Ю. І. Гетьманат Павла Скоропадського як прояв консервативної революції // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С.38-47.

48. Україна в роки визрівання передумов і творення незалежної держави (1900 – 1920pp.) [Електронний ресурс]: Документи. – Електрон. дані. – К., [Б.р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> – Заголовок з екрана.
49. Україна у ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 350 с.
50. Українська революція і державність (1917 – 1920 pp.). – К., 1998.
51. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України. Ін-т історії України / В.А.Смолій (відп. ред.), В.Ф.Верстюк (упоряд.). – Т. 1-2. – К.: Наукова думка, 1996 – 1997.
52. Український національно-визвольний рух. Березень – листопад 1917 року. Документи і матеріали / Упоряд. В.Верстюк (керівник) та ін. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 1024 с.

Методичні рекомендації

При вивченні першого питання спочатку слід звернути увагу на політичну ситуацію навесні 1917 р. в Росії та Україні після того, як Микола II відрікся від влади. Проаналізуйте боротьбу політичних партій за вплив на українське суспільство. Охарактеризуйте причини утворення Української Центральної Ради та яке значення мав Український національний конгрес. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому після Лютневої революції в Україні переважали автономістські, а не самостійницькі настрої. Охарактеризуйте ставлення Тимчасового уряду та російських політичних партій до ідеї автономії України. Проаналізуйте причини, зміст і наслідки I та II Універсалу Центральної Ради. Як ви вважаєте, чому в серпні 1917 р. відбувся конфлікт Центральної Ради з Тимчасовим урядом.

Під час підготовки до другого питання охарактеризуйте жовтневі події 1917 р. в Росії та поясніть причини перемоги більшовиків у Петрограді. Проаналізуйте боротьбу між трьома політичними силами в Україні у жовтні 1917 р.: прибічниками Тимчасового уряду, більшовиками та національними силами, що гуртувалися навколо Центральної Ради. Вкажіть зміст і значення III Універсалу Центральної Ради. Проаналізуйте Маніфест РНК до українського народу та які він містив вимоги до Центральної Ради. Назвіть причини проведення більшовиками 11-12 грудня 1917 р. у Харкові альтернативного з'їзду Рад та його наслідки.

Проаналізуйте IV Універсал Центральної ради. У чому його історичне значення? Охарактеризуйте україно-більшовицьку війну напр. 1917 – на початку 1918 pp. (похід більшовицьких військ під командуванням М.Муравйова на Київ, бій під Крутами та ін.). Визначить причини, зміст та наслідки Брестського мирного договору між УНР і державами Четверного союзу. Які причини поразки УНР?

Розглядаючи наступне питання особливу увагу зверніть на внутрішню та зовнішню політику уряду П.Скоропадського, зокрема, зрушення в галузі

культури та освіти, у духовній сфері. Проаналізуйте ставлення політичних сил до гетьманського режиму. Охарактеризуйте окупаційний режим німецько-австрійських військ на українських землях та назвіть основні причини падіння гетьманату П.Скоропадського.

Під час вивчення четвертого питання необхідно зосередити свою увагу на причині утворення Директорії, а також її політиці. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому Директорії не вдалося надовго втримати владу. Проаналізуйте причини та хід війни більшовиків проти УНР на поч. 1919 р. У чому причини розквіту отаманщини на українських землях? Проаналізуйте Акт злуки ЗУНР та УНР 22 січня 1919 р.

Зверніть увагу на формування більшовицького режиму в Україні у 1919 р. та його політичний курс (створення військово-революційних комітетів (ревкомів), прийняття першої Конституції УСРР, політика «воєнного комунізму»). Чому більшовикам не вдалося втримати Україну у 1919 р.? Розкажіть про наступ білогвардійців в Україні та визначить характерні риси денікінського окупаційного режиму. Проаналізуйте перший та другий зимові походи армії УНР. Охарактеризуйте внутрішню та зовнішню політику більшовицького режиму після того, як вони навесні 1920 р. втретє прийшли в Україну. Спробуйте визначити наслідки Української революції 1917 – 1921 рр. як короткотермінові, так і довгострокові.

Тема 6. Міжвоєнний період історії українського народу

План

1. Запровадження нової економічної політики.
2. Здійснення в Радянській Україні політики «коренізації».
3. Індустріалізація та колективізація в Українській СРР. Голод 1932 – 1933 років.
4. Україна і процес формування тоталітарного режиму в СРСР.

Основні поняття теми: автокефальна церква, асиміляція, воєнний комунізм, громадянська війна, диктатура, дискримінація, індустріалізація, колективізація, конфедерація, кооперація, коренізація, нова економічна політика, репресії, тоталітарна держава, українізація, унітарна держава, федерація.

Теми рефератів

1. Український націонал-комунізм у 1920-х рр.
2. Голод 1921 – 1923 рр. в Україні
3. Політичний портрет Христо Раковського.
4. Політичний портрет Миколи Скрипника.
5. Політичний портрет Олександра Шумського.
6. Причини і наслідки голоду в Україні 1932 – 1933 рр.
7. Колективізація на Чернігівщині.

8. Сталінізм і українська інтелігенція.
9. Утворення та діяльність ОУН.
10. «Великий» терор 1937 – 1938 рр. в Україні.

Тема для дискусії

Чому голод 1932 – 1933 рр. в Україні класифікують як голодомор?

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні причини, що зумовили необхідність переходу до нової економічної політики.
2. Чим політика «воєнного комунізму» відрізнялася від непу?
3. У чому полягали особливості проведення непу в Україні?
4. Охарактеризуйте причини, суть і наслідки голоду 1921 – 1923 рр.
5. Коли і як відбулося конституційне оформлення СРСР?
6. Як ви думаєте, чи існувала альтернатива утворенню СРСР? Чи могла УРСР існувати самостійно?
7. Чому, перемігши у збройній боротьбі, більшовики вирішили розпочати політику «коренізації»?
8. У чому полягала суперечливість процесу українізації і які її наслідки?
9. Які основні напрями національно-культурного будівництва у республіці в 20-ті рр.?
10. У чому суть політики більшовиків стосовно релігії і церкви в Україні у 20-ті роки?
11. Як склалася доля західноукраїнських земель після Паризької мирної конференції?
12. Що стало причиною появи ідеології інтегрального націоналізму?
13. У чому ви бачите головну причину згорання сталінським керівництвом непу в 1928 р.?
14. Яке місце приділялося Україні в сталінському плані індустріалізації?
15. Якими були наслідки сталінського «стрибка в індустріалізацію»?
16. У чому полягали основні етапи колективізації?
17. Якими були наслідки суцільної колективізації?
18. Які основні причини і наслідки голодомору 1932 – 1933 рр.? Чи можна вважати голод в Україні штучним?
19. Визначте причини утвердження сталінського тоталітарного режиму.
20. Які характерні риси і трагічні наслідки утвердження сталінського тоталітарного режиму в Україні?

Література

1. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. – Дрогобич, 1994. – 295 с.
2. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 424 с.; Кн. 2. – 684 с.

3. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. – К., 1999. – 447 с.
4. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
5. Васильєв В., Лінн В. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929 – березень 1930 рр.). – Вінниця, 1997.
6. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 2.
7. Володимир Сергійчук «Як нас морили голодом» [Електронний ресурс]: Документи. – Електрон. дані. – К., [Б.р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> – Заголовок з екрана.
8. Голод 1921 – 1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1993. – 239 с.
9. Голод 1932 – 1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – 527 с.
10. Голодомор 1932-1933рр. та голод 1946-1947рр. на Чернігівщині. Очіма свідків. – Чернігів, 2007. – 92 с.
11. Гринчуцький В. Промислові трести України в двадцяті роки. – К., 1997.
12. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К., 1996. – 356 с.
13. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1998.
14. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
15. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20 – 30-ті роки). – К.: Либідь, 1991. – 344 с.
16. Дашкевич Я. Українізація: причини і наслідки // Слово і час. – 1990. – № 8.
17. Демченко Т. Колективізація та Голодомор 1932 – 1933 рр. на Чернігівщині. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2007. – 72 с.
18. День і вічність Джеймса Мейса. – К.: ЗАТ «Українська прес-група», 2005. – 448 с.
19. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – Т. II. (від половини ХVІІ ст.) – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
20. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
21. Забуттю не підлягає: хроніка комуністичної інквізиції. [Електронний ресурс]: Статті, матеріали, фотографії. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://memorial.kiev.ua/expo> – Заголовок з екрана.
22. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
23. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоляя. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
24. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
25. Історія України двадцятого століття. – К., 1993.
26. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20 – 30-ті рр.). – К., 1991. – 293 с.

27. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920 – 30-х років: соціальний портрет та історична доля. – К., 1992.
28. Кентій А. Нариси історії Організації українських націоналістів (1929 – 1941 рр.). – К., 1998.
29. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Пер. з англ. – К.: Либідь, 1993. – 384 с.
30. Костюк Г. Сталінізм в Україні (генеза і наслідки). – К., 1995.
31. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939). – Івано-Франківськ, 1993. – 407 с.
32. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928 рр.). – К., 1996. – 396 с.
33. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами 1921 – 1939 рр. / Україна крізь віки. – Т. 11. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
34. Кульчицький С.В. Український Голодомор у контексті сталінської «революції згори» // Український історичний журнал. – 2013. – № 6. – С. 18-45.
35. Кульчицький С.В. УСРР в добу нової економічної політики (1921 – 1928 рр.): Спроби побудови концептуальних засад реальної історії. – К., 1995.
36. Кульчицький С. Ціна «великого перелому». – К., 1991. – 256 с.
37. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
38. Лозицький В. Політика українізації в 20 – 30-х роках: історія, проблеми, уроки // Український історичний журнал. – 1989. – № 3.
39. Малик Я.Й. Впровадження радянського режиму в українському селі. – Львів, 1996.
40. Марочко В. Голодомор 1932 – 1933. – К., 2007. – 64 с.
41. Марочко В. Творці голодомору 1932 – 1933 рр. – К., 2008. – 64 с.
42. Мейс Дж. Політичні причини голодомору в Україні (1932 – 1933 рр.) // Український історичний журнал. – 1995. – № 1. – С. 34-48.
43. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1993.
44. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.). – Кн. 1 – 3. – К., 1994.
45. Нікольський В.М. Обвинувачення репресованих в Україні періоду «великої чистки» 1937-1938 рр. // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 54-63.
46. Нікольський В.М. Репресії за лімітами (1937-1938 рр.) // Український історичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 210-223.
47. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с.
48. Новохатько Л.М. Проблеми соціально-економічного і культурного розвитку України в контексті національної політики (20 – 30-ті роки ХХ ст.). – К., 1998.

49. Олійник М.М. Політика державних та партійних органів України щодо приватних підприємств у період непу // Український історичний журнал. – 2001. – № 1.
50. Пашенко В.О. Держава і православ'я в Україні: 20 – 30-ті роки ХХ ст. – К., 1993.
51. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. – Т. 3: Утвердження радянського ладу в Україні (1921 – 1938) / С.В.Кульчицький (кер.), Ю.І.Шаповал, В.А.Греченко та ін. – К.: Генеза, 2003. – 448 с.
52. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
53. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
54. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті рр.. ХХ ст. – К., 1994.
55. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
56. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання. Перший період діяльності (1925 – 1928). – Львів, 1995.
57. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
58. Україна за радянської доби (1921 – 1985 рр.) [Електронний ресурс]: Документи. – Електрон. дані. – К., [Б.р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> – Заголовок з екрана.
59. Україна у ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 350 с.
60. Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918 – 1939). – Львів, 1993. – 435 с.
61. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років: сторінки неписаної історії. – К., 1993. – 387 с.
62. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К., 1997.
63. Шаталіна Є.П. Селянські виселки під час колективізації в Україні (1928 – 1932 рр.). – К., 1997.
64. Шкварчук В. Голодомор 1932 – 33 годов на Черниговщині. – Чернигов, 1998. – 97 с.

Методичні рекомендації

Готуючись до першого питання зверніть увагу на економічне становище Української Соціалістичної Радянської Республіки на початку 1920-х рр., назвіть чинники, які спонукали керівництво радянської держави перейти до нової економічної політики. Охарактеризуйте комплекс заходів, які передбачав неп. Проаналізуйте основні зміни в період непу в Україні (у сільському господарстві, промисловості, в галузі торгівлі і фінансів). Які

політичні та соціально-економічні протиріччя виявлялися під час поглиблення непу?

При вивченні другого питання спробуйте пояснити, що спонукало РКП(б) піти на поступки у національному питанні. Проаналізуйте зовнішні і внутрішні причини політики коренізації і як ця політика була сприйнята в Україні. Назвіть напрями, за якими здійснювалася українізація, її найвідоміших діячів, досягнення та проблеми. Розкажіть, що таке «хвильовізм», «шумськізм», «волобуєвщина», «скрипниківщина». Охарактеризуйте причини ліквідації політики українізації у 1930-х рр.

Готуючись до наступного питання зверніть увагу на причини проголошення XIV з'їздом ВКП(б) (грудень 1925 р.) курсу на індустріалізацію. Яке місце у здійсненні наміченого курсу відводилося Україні? Дайте характеристику ходу індустріалізації в роки першої та другої п'ятирічок. Розкажіть про стахановський рух. Проаналізуйте особливості процесу індустріалізації в Україні. В чому, на вашу думку, були допущені прорахунки? Назвіть основні промислові об'єкти, побудовані в Україні в роки перших п'ятирічок.

Спробуйте пояснити, що прагнуло сталінське керівництво, беручи курс на колективізацію. Чому Й.Сталін 2 березня 1930 р. у «Правді» опублікував статтю «Запаморочення від успіхів»? Охарактеризуйте хід колективізації в Україні, особливо зверніть увагу на її форми і методи. Як вплинула колективізація на стан сільського господарства УСРР та СРСР?

Проаналізуйте причини, що спонукали радянське керівництво до винищення населення голодом, розкрийте їхній зв'язок з політикою індустріалізації та колективізації. Охарактеризувати механізм організації Голодомору 1932 – 1933 рр. Спробуйте пояснити, чому удар голодом був нанесений, здебільше, в місцях компактного проживання українського селянина, як змінився цей соціальний клас після Голодомору. Розкажіть про наслідки та демографічні втрати України від голоду 1932 – 1933 рр.

Під час вивчення четвертого питання зверніть увагу на тенденції та процеси, що свідчили про зміцнення тоталітаризму в Україні у 1920 – 1930-х роках. Вкажіть, проти кого на початку 1930-х років застосовувалися сталінські репресії. Назвіть відомі вам імена репресованих представників української інтелігенції. Спробуйте проаналізувати наслідки репресій. Дайте характеристику Конституції СРСР (5 грудня 1936 р.) та Конституції УРСР (30 січня 1937 р.).

Тема 7. Україна в роки Другої світової війни

План

1. Українське питання напередодні Другої світової війни.
2. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР, політика їх радянзації.
3. Напад Німеччини на СРСР. Оборонні бої Червоної Армії.
4. Встановлення фашистського окупаційного режиму. Рух опору.

Основні поняття теми: геноцид, депортація, оstarбайтери, партизанський рух, підпілля, план «Барбаросса», план «Ост», радянзація, «рейкова війна», рух опору, УПА.

Теми рефератів

1. Радянсько-німецький договір про ненапад 1939 р.: погляд через роки.
2. Оборона Києва: героїзм і трагедія.
3. Радянські партизани і підпільники у Великій Вітчизняній війні.
4. Рух опору на Чернігівщині 1941 – 1943 рр.
5. ОУН-УПА – невід’ємна частина руху опору в Україні.
6. Військовополонені – жертви війни.
7. Українці у збройних формуваннях воюючих сторін.

Тема для дискусії

Як ви вважаєте, чи могла ОУН-УПА перемогти і збудувати Українську державу в 40-х роках ХХ ст.?

Запитання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте геополітичну ситуацію напередодні Другої світової війни і роль України у ній.
2. Які плани щодо України виношувала фашистська Німеччина?
3. Яку роль відіграла таємна угода 1939 р. між Німеччиною і СРСР в акції приєднання західноукраїнських земель до Радянського Союзу?
4. У чому полягала суперечливість процесів, що відбувалися в усіх сферах життя західноукраїнського регіону?
5. Розкрийте суть договору про ненапад між СРСР та Німеччиною.
6. Коли і за яких обставин почалася Друга світова війна.
7. Чому договір про дружбу і кордони, укладений між Німеччиною і Радянським Союзом, упродовж 50 років був надзвичайною таємницею в СРСР?
8. Які наслідки мала «радянзація» західноукраїнських земель?
9. Чому перші місяці війни для Червоної Армії склалися так трагічно?
10. Назвіть основні воєнні операції, які призвели до окупації фашистськими військами всієї території України.
11. Поясніть, чому оборонні бої на Кримському фронті закінчилися катастрофою.

12. Яку політику здійснював в Україні німецький окупаційний режим і яким було його ставлення до діяльності ОУН-УПА?
13. Розкрийте сутність «нового порядку» фашистів.
14. Ким і коли було утворено УПА? Якою була мета її діяльності?
15. Що відрізняло радянський партизанський рух і УПА та що їх поєднувало?
16. Які форми народної боротьби в тилу ворога в усіх регіонах окупованої України ви знаєте?
17. Чому перед війною було згорнуто підготовку до ведення «малої війни»? Що перешкоджало розгортанню партизанського руху в ході війни?
18. Що ви знаєте про так звану рейкову війну? Коли вона тривала? Які її результати?
19. Назвіть головні з'єднання українського партизанського руху і їх командирів.
20. Розкажіть про молодіжне антифашистське підпілля в Україні.
21. Доведіть, чому перемога в битві за Дніпро стала завершенням корінного перелому в Другій світовій війні. Коли Київ було звільнено від німців?
22. Назвіть військові операції 1944 р., які дозволили чотирьом Українським фронтам вигнати фашистів з території УРСР?
23. Кого ви знаєте з українських видатних воєначальників періоду Другої світової війни?
24. Назвіть втрати України у Великій Вітчизняній війні та її внесок у перемогу над Німеччиною.
25. Охарактеризуйте головні політичні та соціально-економічні наслідки Другої світової війни.

Література

1. Актуальні проблеми партизансько-підпільного руху в Україні в роки Великої вітчизняної війни: матеріали міжнар. наук. конф., м. Корюківка, 14 грудня 2011р. / упор. С.В.Бутко, Р.І.Пилявець. – Чернігів: Десна Поліграф, 2012. – 202 с.
2. Баган О. Націоналізм і націоналістичний рух. Історія та ідеї. – Дрогобич, 1994. – 295 с.
3. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941 – 1945. – К., 2000.
4. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2 кн. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 424 с.; Кн. 2. – 684 с.
5. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. – К., 1999. – 447 с.
6. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014. – 717 с.
7. Боротьба й діяльність ОУН під час війни. Документи й матеріали // Український історичний журнал. – 2000. – № 2.
8. Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. – К., 2000.
9. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993. – Т. 2.

10. Визволення України: Велика Вітчизняна війна 1941 – 1945: Хронологічний довідник / Відповід. ред. Е.Афонін. – К.: Парлам. вид-во, 1999. – 135 с.
11. Волинь 1943: Скорботна річниця. // Війна і мир / за ред. Л.Івшиної. – К., 2004. – С. 292-382.
12. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К., 1996. – 356 с.
13. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
14. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – Т. II. (від половини ХVІІ ст.) – К.: Глобус, 1992. – 349 с.
15. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992. – 514 с.
16. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003. – 520 с.
17. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоляя. – К.: Альтернативи, 2002. – 472 с.
18. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
19. Історія України двадцятого століття. – К., 1993.
20. Касьянов Г.В. Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз // Український історичний журнал. – 2004. – № 1. – С. 29-43.
21. Кентій А. Нариси історії Організації українських націоналістів (1929 – 1941 рр.). – К., 1998.
22. Книга скорботи України: Місто-герой Київ / Заг. наук. ред. В.Ю.Короля і П.П.Панченка. – К., 2003.
23. Коваль М.В. Друга світова війна та історична пам'ять // Український історичний журнал. – 2000. – № 3-4.
24. Коваль М.В. Україна: 1939 – 1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К., 1995. – 327 с.
25. Коваль М.В. Україна у другій світовій і Великій Вітчизняній війнах 1939 – 1945 рр. / Україна крізь віки. – Т. 12. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.
26. Король В.Ю. Трагедія військовополонених на окупованій території України в 1941 – 1944 роках. – К., 2002, 2004.
27. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 659 с.
28. Костюк Г. Сталінізм в Україні (генеза і наслідки). – К., 1995.
29. Кульчицький С. ОУН-УПА: справа в істині, а не в політичній монополії на минуле // Україна incognita/ За ред. Л.Івшиної. – К., 2008. – С. 322-327.
30. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001. – 698 с.
31. Лисенко О.Є. Підсумки Другої світової війни та Україна // Український історичний журнал. – 2005. – № 6. – С. 128-139.
32. Лисенко О.Є. Подолання «міфу війни», або від якої спадщини ми відмовляємося: науковий дискурс, політика пам'яті та сучасні виклики (з

- приводу 70-річчя перемоги над нацизмом і фашизмом) // Український історичний журнал. – 2015. – № 3. – С. 4-21.
33. Лисяк-Рудницький І. Український визвольний рух під час Другої світової війни / Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. – Т. 2 / Пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака. – К.: Основи, 1994.
 34. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. [Електронний ресурс]: Дослідження. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://oun-upa.org:ua/mirczuk> – Заголовок з екрана.
 35. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність. Українці на фронтах Другої світової війни. – К., 1997. – 425 с.
 36. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1993.
 37. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.). – Кн. 1 – 3. – К., 1994.
 38. Некрич А.М. 1941. 22 июня. – М., 1995.
 39. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с.
 40. Патриляк І.К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України // Український історичний журнал. – 2004. – № 5. – С. 81-96.
 41. Патриляк І.К. Націоналістичний партизанський рух на території Західної України влітку 1941 р. // Український історичний журнал. – 2000. – № 4.
 42. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. – Т. 4: Україна у Другій світовій війні / Керівник тому В.І.Кучер – К.: Генеза, 2003. – 584 с.
 43. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993. – 640 с.
 44. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. – 304 с.
 45. Сергійчук В. ОУН – УПА в роки війни: Нові документи і матеріали. – К., 1996. – 488 с.
 46. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
 47. Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945). – Львів, 1995. – 432 с.
 48. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 350 с.
 49. Україна за радянської доби (1921-1985). [Електронний ресурс]: Документи. – Електрон. дані. – К., [Б.р.]. – Режим доступу: <http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/perelik.html> – Заголовок з екрана.
 50. Український народ у II світовій війні: Навчальний посібник. – К.: Школяр, 1998. – 237 с.
 51. Чайковський А. Невідома війна: Партизанський рух в Україні 1941 – 1944 рр. мовою документів, очима історика. – К.: Україна, 1994. – 256 с.

52. Чернігівщина в роки нацистської окупації: документи і матеріали. / упор. О.Б.Коваленко, Р.Ю.Подкур, О.В.Лисенко. – Чернігів, 2013. – 430 с.
53. Шаповал Ю.І. Україна 20 – 50-х років: сторінки неписаної історії. – К., 1993. – 387 с.
54. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К., 1997.
55. Швагуляк М. Українська карта // Дзвін. – 1990. – № 7.
56. Ярош Б.О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях (30 – 50-ті роки ХХ століття). – Луцьк, 1995. – 384 с.

Методичні рекомендації

Під час розгляду першого питання треба звернути увагу на загострення міжнародної обстановки напередодні Другої світової війни. Проаналізуйте мету країн, які були зацікавлені у вирішенні українського питання:

- перша група – СРСР, Польща, Румунія, Чехословаччина – країни, до складу яких входили українські землі;
- друга група – Англія, Франція і частково США – країни, які своїм втручанням у вирішенні українського питання задовольняли свої геополітичні інтереси;
- третя група – Німеччина, яка, борючись за «життєвий простір», претендувала на українські землі, і Угорщина, яка домагалася повернення Закарпатської України.

При вивченні другого питання проаналізуйте причини підписання договору про ненапад між СРСР та фашистською Німеччиною. Охарактеризуйте таємний протокол цього договору та його оцінку істориками. Розкажіть як почалася Друга світова війна і як здійснювалася військова операція Червоної Армії на західноукраїнських землях.

Вкажіть поділ Західної України згідно підписаному 28 вересня 1939 р. радянсько-німецькому договору про дружбу і кордони. Як відбувалось повернення Радянському Союзу Бессарабії та Північної Буковини? Розгляньте оцінки істориків суті та характеру цього процесу. Проаналізуйте суспільно-економічні перетворення у новостворених західних областях України. Спробуйте дати відповідь на запитання, чому зміни, що відбувалися, мали суперечливий характер.

Готуючись до наступного питання проаналізуйте план «Барбаросса» і яке місце в ньому відводилось українському напрямку. Які фронти були створені для оборони України після нападу фашистської Німеччини на СРСР? Охарактеризуйте оборонні бої радянських військ в Україні (танкова битва в районі Луцьк-Рівне-Броди, героїчна оборона Києва та Одеси, бойові дії в районі Харкова, на Донбасі і в Криму, 8-місячна оборона Севастополя). Вкажіть, коли вся територія Української РСР була остаточно окупована німецькими військами. Як відбувалася мобілізація економічного, суспільно-політичного і воєнного потенціалу СРСР на відсіч агресії Німеччини? Проаналізуйте об'єктивні і суб'єктивні причини поразок радянських військ на початку Великої Вітчизняної війни.

Під час вивчення четвертого питання спочатку з'ясуйте, які зони окупації існували на території України, який там був встановлений адміністративно-територіальний устрій і чим вони відрізнялися. Проаналізуйте «Генеральний план Ост». Охарактеризуйте нацистський «новий порядок» стосовно військовополонених, євреїв та цивільного населення в цілому.

Розкажіть про створення радянського підпілля та партизанського руху на окупованих територіях України, зокрема на Чернігівщині. Проаналізуйте етапи розвитку радянського партизанського руху:

- перший – «зародження і становлення» – тривав із початку війни до кінця 1942 р.;
- другий – «стабілізації» – тягнувся до середини 1943 р.;
- третій – «активних наступальних дій» – тривав до розгрому фашистів.

Спробуйте визначити роль Українського штабу партизанського руху на чолі з Т.Строкачем у розгортанні партизанської боротьби. Охарактеризуйте діяльність великих партизанських загонів і з'єднань на чолі з С.Ковпаком, М.Попудренко, О.Сабуровим, О.Федоровим, М.Наумовим, І.Боровиком, П.Вершигорою та ін. Назвіть успішні акції радянських партизан.

Охарактеризуйте націоналістичний Рух Опору, зверніть увагу на ставлення до Німеччини та Радянського Союзу ОУН (Б) і ОУН (М). Проаналізуйте причини ухвалення Акту про відновлення Української Держави 30 червня 1941 р. Розкажіть про боротьбу оунівського підпілля та створення й діяльність Української повстанської армії. Охарактеризуйте стосунки між ОУН-УПА і радянськими партизанами. Яке ставлення до УПА було у радянського керівництва?

Підводячи підсумок семінарського заняття спробуйте проаналізувати підсумки Другої світової війни. Як вплинули рішення Кримської і Потсдамської конференцій на післявоєнний устрій Європи?

Рекомендована література

1. Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох. – К., 2000.
2. Апанович О. Гетьмани України та кошові отамани Запорізької Січі. – К., 1993.
3. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941 – 1945. – К., 2000.
4. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР. – К., 1999.
5. Білорус О. Глобалізація і національна стратегія України. – К., 2001.
6. Бойко О.Д. Історія України: підручник / О.Д.Бойко. – 5-те вид., доп. – К.: Академвидав, 2014.
7. Брежнєва Т., Їжак О., Шевцов А. Євроатлантична інтеграція України: військово-політичні аспекти. – К., 2003.
8. Велика історія України: У 2 т. / За ред. І.П.Крип'якевича. – К., 1993.
9. Вєтров І. Економічна експансія третього рейху в Україні. – К., 2000.
10. Голод 1921 – 1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1993.
11. Голод 1932 – 1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990.
12. Грабовський С., Ставроні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. – К., 1995.
13. Грицак Я. Нариси історії України: Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К., 1996.
14. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – К., 1998.
15. Демченко Т. Колективізація та Голодомор 1932 – 1933 рр. на Чернігівщині. – Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2007.
16. Дорошенко Д.І. Нарис історії України: в 2-х томах. – К.: Глобус, 1992.
17. Єфименко О. Історія українського народу. – К., 1992.
18. Історія адміністративно-територіального устрою Чернігово-Сіверщини. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007.
19. Історія України / Відп. ред. Ю.Сливка; керівник авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів: Світ, 2003.
20. Історія України / В.Ф.Верстюк, О.В.Гарань, О.І.Гуржій та ін.; Під ред. В.А.Смоля. – К.: Альтернативи, 2002.
21. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн. 1 – Від найдавніших часів до кінця ХІХ ст. / Мельник Л.Г., Гуржій О.І., Демченко М.В. та ін. – К.: Либідь, 1991.
22. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В.М.Литвина. – К.: Знання, 2006.
23. Коваль М.В. Україна: 1939 – 1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії. – К., 1995.
24. Ковальчук М. Війна за незалежність з більшовицькою Росією 1917 – 1920. – К., 2007.

25. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Пер. з англ. – К.: Либідь, 1993.
26. Конституція України. – К., 1996.
27. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 – 1928 рр.). – К., 1996.
28. Кучма Л.Д. Зламане десятиліття. – К.: Інформаційні системи, 2010.
29. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: Знання-Прес, 2001.
30. Литвин В.М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.). – К., 2001.
31. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1993.
32. Новітня історія України (1900 – 2000): Підручник / А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.П.Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000.
33. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України. – К., 2003.
34. Політична історія України. ХХ століття: У 6 т. – К.: Генеза, 2003.
35. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. – К.: Либідь, 1993.
36. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 2001.
37. Рафальський О.О. Національні меншини України у ХХ столітті: Історіографія проблеми. – К., 2000.
38. Рибалка І.К. Історія України. Частина І: Від найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. – Х.: Основа, 1994.
39. Світлична В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Друге видання, виправлене і доповнене. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002.
40. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція ХVІІ ст. (1648 – 1676 рр.). – К.: Альтернативи, 1999.
41. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис: Монографія. – К.: Либідь, 1999.
42. Субтельний О. Україна: історія. – К.: Либідь, 1993.
43. Толочко П. Київська Русь. – К.: Альтернативи, 1998.
44. Трофимович В. Україна в роки Другої світової війни (1939 – 1945). – Львів, 1995.
45. Україна в ХХ ст. (1900 – 2000): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: А.Г.Слюсаренко, В.І.Гусев, В.Ю.Король та ін. – К.: Вища школа, 2000.
46. Україна в сучасному світі. – К., 2003.
47. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України. Ін-т історії України / В.А.Смолій (відп. ред.), В.Ф.Верстюк (упоряд.). – Т. 1-2. – К.: Наукова думка, 1996 – 1997.
48. Українське село у 20 – 90-х рр. ХХ ст.: короткий історико-економічний нарис. – К., 1998.
49. Український народ у ІІ світовій війні: Навчальний посібник. – К.: Школяр, 1998.
50. Український парламентаризм: минуле і сучасне. – К., 1999.

51. Чайковський А. Невідома війна: Партизанський рух в Україні 1941 – 1944 рр. мовою документів, очима історика. – К.: Україна, 1994.
52. Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918 – 1939). – Львів, 1993.
53. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: особи, факти, документи. – К., 1997.
54. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків: У 3 т. – К.: Наукова думка, 1990 – 1991.
55. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997.

Додаток А – Питання до екзамену з курсу «Історія України»

1. Наукова періодизація і характеристика основних етапів української історії.
2. Початок людського суспільства та його еволюція на території України. Трипільська культура.
3. Виникнення великих племінних союзів в епоху раннього залізного віку (кіммерійці, скіфи, сармати).
4. Античні міста-держави у Причорномор'ї.
5. Східні слов'яни в давнину.
6. Основні теорії походження Київської Русі.
7. Формування централізованої Київської держави у X ст. (Ігор, Ольга, Святослав).
8. Політичний розвиток Київської Русі за Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
9. Прийняття християнства на Русі: причини та історичне значення.
10. Соціально-економічний розвиток Київської Русі XI – на початку XIII ст.
11. Політична роздрібненість Київської Русі (кінець XI – середина XIII ст.).
12. Боротьба Русі проти монголо-татарських завойовників.
13. Історичне значення Київської Русі.
14. Етапи політичної історії Галицько-Волинської держави.
15. Історичне значення Галицько-Волинської держави.
16. Перехід українських земель під владу Литви та Польщі.
17. Історичне значення Кревської унії.
18. Українські землі в складі Литовської держави наприкінці XIV – першій половині XVI ст.
19. Люблінська унія та Брестська церковна унія. Їх історичне значення.
20. Соціально-економічні та політичні передумови виникнення українського козацтва.
21. Запорізька Січ. Реєстрове козацтво.
22. Козацькі війни 90-х рр. XVI ст.
23. Козацько-селянські повстання 20 – 30-х рр. XVII ст. Петро Сагайдачний.
24. Козацтво як впливовий чинник міжнародного життя.

25. Причини, характер, рушійні сили визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького.
26. Періодизація національно-визвольної війни 1648 – 1676 рр.
27. Початок повстання і повалення влади шляхетської Польщі в Україні (1648 – 1652 рр.). Зборівський та Білоцерківський договори.
28. Формування державних інститутів в ході національно-визвольної війни. Соціальні відносини.
29. Бойові дії та зовнішня політика Б.Хмельницького у 1653 – 1657 рр.
30. Україно-російський договір 1654 р. та його значення.
31. Постать Б.Хмельницького в українській історії. Оцінки діяльності.
32. Гетьманування І.Виготського. Гадяцький договір.
33. Ю.Хмельницький. Поділ України на Правобережну та Лівобережну.
34. П.Дорошенко та боротьба за воз'єднання Української держави.
35. Історичне значення української національної революції XVII ст.
36. Гетьманування І.Мазепи. Україна в Північній війні.
37. Конституція П.Орлика та її історичне значення.
38. Українська політика Петра I. Наступ Росії на українську автономію.
39. Українська політика Катерини II. Ліквідація автономного устрою Гетьманщини.
40. Польське панування на Правобережній Україні у XVIII ст. Гайдамацький рух.
41. Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України у XIX – на початку XX ст. Реформи в Російській імперії.
42. Українське національне відродження. Кирило-Мефодіївське товариство.
43. Соціально-економічний розвиток Західної України у XIX ст.
44. Громадсько-політичне життя Західної України у XIX ст.
45. Утворення перших політичних партій в Україні, їх програми.
46. Україна в часи Першої російської революції.
47. Аграрна політика П.Столипіна в Україні, її наслідки.
48. Україна в роки Першої світової війни.
49. Політична ситуація в Україні після Лютневої революції 1917 р. (березень – початок травня).
50. Події, що призвели до проголошення I Універсалу Центральної Ради. Його зміст та історичне значення.
51. Політичне становище в Україні після II Універсалу Центральної Ради (середина липня – жовтень 1917 р.).
52. Жовтневі події 1917 р. і Україна. III Універсал Центральної Ради.
53. Війна більшовиків проти УНР. IV Універсал Центральної Ради, його історичне значення (грудень 1917 р. – січень 1918 р.).
54. Брестський мир 1918 р. і Україна.
55. Гетьманат П.Скоропадського.
56. Проголошення ЗУНР. Політичні та соціально-економічні перетворення в Західній Україні.
57. Обставини та історичне значення проголошення злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р.

58. Доба Директорії УНР. Воєнні дії в Україні у 1919 р.
59. Політика «воєнного комунізму» в Україні: причини, суть, наслідки.
60. Воєнні дії в Україні 1920 р. Поразка Української революції 1917 – 1920 рр. та її історичне значення.
61. Нова економічна політика в Україні. Її результати.
62. Україна та створення СРСР 30 грудня 1922 р.
63. Політика українізації в 20-ті – на початку 30-х рр. ХХ ст.
64. Результати та наслідки індустріалізації в УСРР.
65. Колективізація сільського господарства в Радянській Україні. Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні.
66. Україна і процес формування тоталітарного режиму в СРСР.
67. Становище західноукраїнських земель в 20 – 30-ті рр. ХХ ст.
68. Українське питання напередодні та на початку II світової війни в планах фашистської Німеччини та СРСР. Доля Карпатської України.
69. Вхідження Західної України та Північної Буковини до складу СРСР. Політика «Радянзації» на західноукраїнських землях.
70. Напад Німеччини на СРСР. Оборонні бої радянських військ в Україні.
71. Фашистський окупаційний режим на теренах України.
72. Рух опору в тилу німецьких військ. Радянські партизани і підпільники. Політика ОУН. Створення і діяльність УПА.
73. Визволення України від німецьких загарбників. Результати II світової війни для України.
74. Труднощі відбудовчого періоду в Україні. Голод 1946 – 1947 рр., його причини та наслідки.
75. Соціально-економічні перетворення та національна політика в західних областях України в післявоєнні роки. Боротьба ОУН-УПА проти тоталітарного режиму.
76. Суспільно-політичне та економічне становище України в період хрущовської «відлиги».
77. Шістдесятництво в Україні. Його причини, прояви, реакція влади.
78. Посилення кризових явищ в соціально-економічному житті України протягом 60 – 80-х рр. ХХ ст.
79. Дисидентський рух в Україні.
80. Причини сутність, напрями перебудовчих процесів в СРСР у другій половині 80-х рр.
81. Від Декларації про державний суверенітет України до проголошення її незалежності. Референдум про незалежність та президентські вибори 1 грудня 1991 р.
82. Україна в період створення власної державності. Президент України Леонід Кравчук (грудень 1991 р. – липень 1994 р.).
83. Проблеми економічного розвитку України часів незалежності (1991 р. – сьогодні).
84. Проблеми становища політичної системи України у 1994 – 2004 рр. Прийняття Конституції України 1996 р. Президент Леонід Кучма (липень 1994 р. – січень 2005 р.).

85. Помаранчева революція та політичні процеси в Україні після неї. Президент України Віктор Ющенко (січень 2005 р. – січень 2010 р.).
86. Суспільно-політичні процеси в Україні під час президентства Віктора Януковича (січень 2010 р. – сьогодні).
87. Причини та наслідки Революції гідності. Президент П.Порошенко.
88. Державна символіка України (прапор, герб, гімн), її походження та історичне значення.
89. Взаємовідносини між українською державою і церквою. Сучасна релігійна обстановка в Україні.
90. Україна на міжнародній арені періоду незалежності.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тематика лекційних занять.....	4
Тема 1. Україна княжої доби.....	11
Тема 2. Україна у складі Литви та Польщі. Козацька доба.....	15
Тема 3. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Велика руїна.....	19
Тема 4. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперії.....	24
Тема 5. Українська національно-демократична революція.....	29
Тема 6. Міжвоєнний період історії українського народу.....	34
Тема 7. Україна в роки Другої світової війни.....	40
Рекомендована література.....	46
Додаток А – Питання до екзамену з курсу «Історія України».....	48